

LUNDS
UNIVERSITET

Nationalekonomiska Institutionen

Kandidatuppsats

April 2010

ALBANIEN –

Ett lands strävan mot marknadsekonomi

AV

Fidan Bytyqi

Handledare:

Yves Bourdet

Abstract

This essay aims to examine the Albanian transition from planned economy to market economy and its growth effects. To do this I have mainly used theories from Gros and Steinherr (2004). Their theories summarize which areas in the economy that needs to go through reforms and therefore adapt to the market economy. The theories throughout this essay are divided in *Systemic Reform, Stabilization Policy and Trade and Exchange Rate Policy*. The essay then assesses the empirical evidence of the transition process in Albania. It is also taken in consideration the constraints which the countries might be faced with.

To be able to compare the growth effects of the transition on the Albanian economy a description of the economy before 1991 is made, i.e. during the planned economy. An important occasion that has affected the Albanian economy before 1991 remarkably and that has laid the ground from where Albania begun the transition is the 1976 constitution. This led to lacked investments and trade and Albania fell behind the countries in the region.

The initial situation from where the country begun its democratic rule and market economy was unfavorable. Political instability, a nearly civil war and wars and disturbances in the neighboring countries all contributed to the delay of the reform programme and its development. Albania has since the beginning of 1990 large trade deficits. This should have had a negative impact on the macroeconomic stability but the high inflow of remittances, Albania has managed to keep a macroeconomic stability. Albania has experienced an output growth after a steep fall in output from 1990-1992. The output has been mainly on textiles, shoes, mining, oil production and metal industry. The three last have since 2003 a very positive growth. Comparing to the years before 1990 Albania has lost their food manufacturing industry, which then played a significant role for its economy.

Keywords: Albania, planned economy, market economy, transition, growth effects, reform program, macroeconomic development

Abstrakt

Denna uppsats syftar till att undersöka hur Albanien har gått från en planekonomi till marknadsekonomi och vilka tillväxteffekter detta har haft. För att undersöka hur transitionen till marknadsekonomi har gått till har jag främst använt mig av teorier från Gros och Steinherr (2004), där de sammanfattat vilka områden i ekonomin som behöver genomgå reformer och därmed anpassa sig till marknadsekonomin. Sammanfattningsvis är dessa indelade i *Systemreformer, Stabiliseringspolitik och Handels- och Växelkurspolitik*. Hänsyn är även tagit till de restriktioner som länderna kan bli tvungna att möta.

För en jämförelse av vilka tillväxteffekter transitionen har haft på Albanien ekonomi beskrivs Albanien under planekonomin fram till 1991. Väsentlig händelse fram tills uppbrottet 1991 har varit Albanien författning som infördes 1976. Denna händelse gjorde så att Albanien isolerade sig självt från omvärlden och resulterade i att landet hamnade efter andra länder i regionen. Detta till följd av att ny teknologi utvecklades till stor del enbart inom landet och ny teknologi från omvärlden inte importerades. När Albanien väl 1991 beslutade att övergå till en demokrati med marknadsekonomi var den initiala situationen, varpå denna nya ordning kunde utvecklas, ogynnsam. Politisk instabilitet, ett närapå inbördeskrig samt krig och oroligheter i grannländerna bidrog till att reformprogrammet försenades och inte kunde utvecklas efter behov. Landet har sedan början på 90-talet stora bekymmer med enorma handelsunderskott. Detta bör ha påverkat den makroekonomiska stabiliteten negativt men tack vare de tillbakasändningar från albanska emigranter har man lyckats behålla denna stabilitet. Albanien upplevde mellan 1990-1992 ett stort outputfall men denna output har åter börjat återhämta sig. Landet uppvisade positiva tillväxteffekter främst inom textilindustrin, skoproduktionen, gruvdriften, oljeproduktionen samt metallindustrin. De tre senare har sedan 2003 haft en positiv utveckling men landet har jämfört med industrin före 1991 haft en otillräcklig utveckling inom livsmedelsindustrin, då denna före 1991 var väldigt betydelsefull för landets ekonomi.

Nyckelord: Albanien, planekonomi, marknadsekonomi, transition, tillväxteffekter, reformprogram, makroekonomisk utveckling

Lista över förkortningar

ACIT	Albanian Center for International Trade
BNP/GDP	Bruttonationalprodukt
BoA	Bank of Albania
CEFTA	Central European Free Trade Agreement
DM	Deutsche Mark
EBRD	European Bank of Reconstruction and Development
ERA	Enterprise Restructuring Agency
EU	Europeiska Unionen
FYR Macedonia	Former Yugoslavian Republic of Macedonia
GIP	Gross Industrial Production
IMF	International Monetary Fund)
INSTAT	Instituti i Statistikes
IOM	International Organization for Migration
KESH	Korporata Energjitike Shqiptare
MPS	Materiella produktbalanser
NAP	National Agency for Privatization
NCP	National Commercial Bank
NMP	Net Material Product
PPP	Köpkraftsparitet
RCB	Rural Commercial Bank
SAA	Stabiliserings- och associeringsavtal

SB	Savings Bank
USD	United States Dollar
U.S.S.R	The Union of Soviet Socialist Republics
WTO	World Trade Organization

Tabeller och figurer

Tabeller

Tabell 1: Sektorbaserad BNP-utveckling, NMP-utveckling och penningmängd 1980-1991	s. 12
Tabell 2: Net Material Product och sektorbaserad tillväxt, 1956-1990	s. 14
Tabell 3: Jordbruksproduktion och ägandestruktur, 1980-1990	s. 17
Tabell 4: Jordbruksproduktivitet bland östeuropeiska länder, 1988	s. 18
Tabell 5: Albanians transitionsmix	s. 29
Tabell 6: Skattesystem i Albanien under planeekonomi samt marknadsekonomi	s. 36
Tabell 7: Export av mineraler (i \$1000), 2007	s. 48
Tabell 8: Topp 10 exporterade varor, 2003-2007 (i \$1000)	s. 50
Tabell 9: Jordbruksgrödor, produktion i 1000 ton, 1998-2008	s. 52

Figurer

Figur 1: Betalningsbalans i konvertibla valutor (procent), 1968-1991	s. 13
Figur 2: Utländska direkt investeringar, netto inflöden aktuell \$, 1992-2007	s. 33
Figur 3: Real BNP (1989=100), 1989-2009	s. 42
Figur 4: Inflation, BNP deflator (årlig procent), 1991-2007	s. 43
Figur 5: Växelkurs, Lek/USD och Lek/Euro, 1993-2007	s. 44
Figur 6: Handelsbalans (miljoner Leks)	s. 45
Figur 7: Albanians viktigaste handelspartner, export och import (mil.Leks), 2008	s. 46
Figur 8: Sektorbaserad uppdelning (procent av BNP), 1991-2008	s. 46
Figur 9: Årlig real BNP-tillväxt i industrisektorn (procent), 1997-2007	s. 49
Figur 10: Jordbrukets andel (procent) av BNP i Albanien, Bulgarien, Kroatien, Makedonien FYR och Serbien, 1991-2008	s. 52
Figur 11: Real tillväxt i tjänstesektorn (procent), 1997-2007	s. 54

Innehållsförteckning

1. INTRODUKTION.....	8
2. ALBANIEN FÖRE REFORMERNA.....	11
2.1 ALBANIENS CENTRALISERADE STYRE.....	11
2.2 INDUSTRI-, JORDBRUKS- OCH TJÄNSTESEKTORN FÖRE REFORMERNA.....	13
2.2.1 INDUSTRISEKTORN.....	14
2.2.2 JORDBRUKSSEKTORN.....	16
2.2.3 TJÄNSTESEKTORN.....	18
3. TRANSITION FRÅN PLANEKONOMI – TEORETISKA ASPEKTER... 19	
3.1 TEORETISK STRUKTUR TILL ETT REFORMPROGRAM.....	19
A. <i>SYSTEMREFORMER</i>	19
3.1.1 LIBERALISERING AV INHEMSK HANDEL.....	19
3.1.2 STATLIGA FÖRETAG.....	20
3.1.3 FAKTORMARKNAD.....	21
3.1.4 BANK- OCH FINANSIELL SEKTOR.....	21
3.1.5 OMDEFINIERING AV STATENS ROLL.....	22
B. <i>STABILISERINGSPOLITIK</i>	22
3.1.6 FINANSPOLITIK.....	22
3.1.7 PENNINGPOLITIK.....	23
C. <i>UTRIKESHANDEL OCH VALUTAPOLITIK</i>	23
3.1.8 HANDESLIBERALISERING.....	23
3.1.9 VÄXELKURSPOLITIK.....	24
3.2 REFORMPROGRAMMETS RESTRIKTIONER.....	25
4. ALBANIENS TRANSITION.....	27
4.1 ALBANIENS REFORMER MOT MARKNADSEKONOMI.....	28
A. <i>SYSTEMREFORMER</i>	30
4.1.1 LIBERALISERING AV INHEMSK HANDEL.....	30
4.1.2 STATLIGA FÖRETAG.....	31
4.1.3 FAKTORMARKNAD.....	32
4.1.4 BANK- OCH FINANSIELL SEKTOR.....	34
4.1.5 OMDEFINIERING AV STATENS ROLL.....	35
B. <i>STABILISERINGSPOLITIK</i>	36
4.1.6 FINANSPOLITIK.....	36
4.1.7 PENNINGPOLITIK.....	37
C. <i>UTRIKESHANDEL OCH VALUTAPOLITIK</i>	38
4.1.8 HANDESLIBERALISERING.....	38
4.1.9 VÄXELKURSPOLITIK.....	40
5. TILLVÄXTEFFEKTER.....	41
5.1 ÖVERGRIPANDE MAKROEKONOMISK UTVECKLING.....	41
5.2 TILLVÄXTEFFEKTER PÅ INDUSTRI-, JORDBRUKS OCH TJÄNSTESEKTOR.....	46
5.2.1 INDUSTRISEKTOR.....	47

5.2.2 JORDBRUKSSEKTOR.....	50
5.2.3 TJÄNSTESEKTOR.....	53
6. SLUTSATS.....	56
KÄLLFÖRTECKNING.....	59

1. Introduktion

1.1 Bakgrund

Östra Europa ingick fram till slutet på 80-talet i det socialistiska blocket och så gjorde även Albanien. Efter att ha styrts av diktatorn Enver Hoxha¹ under en 40-årsperiod blev följden att landet försattes i en ekonomisk ohållbar situation. Landet som då var centraliserat blev en sluten ekonomi och effekten av detta blev att landets teknologi blev föråldrad och ineffektiv. Detta lade grunden till vad som skulle leda till att Albanien avskaffade socialismen och började reformer mot marknadsekonomi. Reformerna mot marknadsekonomin från år 1991 har påverkat landets industrisektor, men även jordbruks- och tjänstesektorn. Alla tre sektorerna var tidigare organiserade och kontrollerade av staten. Dessa agerar i en marknadsekonomi under marknadsvillkor och priserna påverkas på så sätt av dess knapphet och inte ett centralt organ. Dessa förändringar ställde krav på staten, som var tvungen att omdefiniera sin roll och därigenom lämna utrymme till den privata sektorn. Det svåra har varit att anpassa reformerna till det egna landets förutsättningar. Detta med anledning av att det inte finns ett accepterat tillvägagångssätt på hur man genomför en transition, utan allt är landspecifikt, med specifik betoning på det politiska arv som man ärver. Utfallet av reformprogrammet i Albanien påverkades starkt av den politiska instabiliteten. Frekventa regeringsbyten under början av 90-talet och sedan föll pyramidspelen 1997 för att landet året därpå direkt skulle drabbas av flyktingströmmar från grannlandet Kosova, som var under krig 1998-1999. En eventuell instabilitet påverkar både reformprogrammets utformning och implementering, men sedan även hur ekonomin återhämtar sig, anpassar sig och sedan utvecklas mot marknadsekonomi.

---

¹ Enver Hoxha tog makten 1944 och regerade till hans död 1985. Han var den som genom sitt kommunistiska parti bidrog till att Albanien införde självförsörjningslagar och därigenom isolerade sig från omvärlden.

1.2 Syfte

Syftet med denna uppsats är att få insikt i hur Albanien har gått från en socialistisk planekonomi till en marknadsekonomi samt vad detta har inneburit för landets tillväxt. Jag kommer således att besvara följande frågor:

- Hur har Albaniens reformåtgärder sett ut?

- Vilka tillväxteffeker har reformprogrammet haft på:
  - Makroekonomisk stabilitet?
  - Industrisektorn?
  - Jordbrukssektorn?
  - Tjänstesektorn?

1.3 Disposition

Kapitel 1 ger en kort introduktion till arbetet. Vidare beskriver kapitel 2 hur Albaniens ekonomi såg ut under planekonomin. Kapitel 3 sammanfattar de teoretiska aspekterna, om vilka åtgärder man bör vidta för en lyckad transition från plan- till marknadsekonomi. Kapitel 4 behandlar Albaniens reformprogram, vilka åtgärder som vidtogs och vid vilka tillfällen dessa vidtogs. Vidare resoneras i kapitel 5 om vilken makroekonomisk påverkan reformerna hade och därefter vilka tillväxteffekter reformerna hade. Avslutningsvis avslutas uppsatsen med en sammanfattning och några slutsatser i kapitel 6.

1.4 Metod och tidigare forskning

De teoretiska aspekterna genom denna uppsats kommer att basera sig på den samlade teori, om hur man genomför en transition, som sammanfattats av Gros och Steinherr (2004). Utöver detta kommer även restriktioner vid implementeringen av reformerna att påpekas. Dessa baseras på Roland (2000).

Som grund till mitt arbete har jag använt mig av de rapporter som kommit från EBRD, den organisation som var speciellt framtagen för att hjälpa länder i transition, samt IMF:s arbete om hur Albanien gått från en isolerad stat till att börja genomgå reformer. Vidare har jag använt mig av statistik från INSTAT, världsbanken, IMF, samt EBRD för att få en så tillförlig källa som möjligt.

Tidigare forskning har bland annat behandlat inflation och växelkursfrågor under transitionen.² Dessa har påpekat den väsentliga faktor som tillbakasändningarna, i form av pengar, som de albanska emigranterna bidragit med för att stabilisera både växelkursen och inflationen. Detta kommer även att påpekas i mitt arbete. Fokus får även pyramidernas fall 1997 som destabiliserade ekonomin på nytt, efter de tuffa åren av reformer efter 1991. Detta uppmärksammas av Marta Muco (1997) som antyder att de många regeringsbytena 1991 men sedan även händelsen 1997 bidrog till att reformerna försenades och direkt påverkade deras utfall.

Det har även tagits fram rapporter av IMF som beskrivit Albaniens transition och den inverkan stabiliseringsprogrammen har haft, som ofta har varit i samarbete mellan IMF och den albanska staten. Resultaten och slutsatserna är att stabiliseringsprogrammen har varit lyckade och reformerna bidragit till bland annat Albaniens ihållande makroekonomiska stabilitet.

---

² Läs bland annat Determinants of official and free-market exchange rates in Albania (1998), Inflation exchange rates and the role of monetary policy in Albania (2004), Inflation in Albania (2000), Economic transition in Albania: Political constraints and mentally barriers (1997).

2. Albanien före reformerna

Detta kapitel är uppdelat i två delkapitel. Det första ger en inblick i Albaniens ekonomi före transitionen. Det andra delkapitlet är uppdelat i tre mindre delar där jag beskriver industri-, jordbruks- och tjänstesektorn. Detta ger en introduktion i hur utvecklingen har skett i dessa sektorer, fram till dess att reformerna infördes. Denna introduktion kommer att möjliggöra en jämförelse i form av vilka tillväxteffekter transitionen hade, som beskrivs i kapitel 5.

2.1. Albaniens centraliserade styre

Albanien förklarade sin självständighet 1912, då det innan var ockuperat av det ottomanska imperiet. Detta ledde till att Albanien som en självständig stat valde att införa en stalinistisk socialism i november 1944. Såsom i flertalet andra då socialistiska länder innebar detta att man överlät och förlitade sig på en central makt som styrde ekonomin. Staten kontrollerade prissättning, produktionskapacitet, lönesättning och utrikeshandel genom 5-årsplan.³

Men denna likhet i förhållande till andra socialistiska stater går inte längre än så eftersom Albanien införde en utökad socialism, den albanska modellen. Detta innebar att Albanien på 70-talet införde lagar som syftade till autarki. I praktiken blev det synbart genom att Albanien inte tillät sig att låna från utlandet och inte tillät bistånd eller utländska investeringar.⁴ På detta sätt isolerade Albanien sig självt gentemot omvärlden. Detta syns tydligt då Albanien upplevde en ekonomisk nedgång i början på 80-talet som gav upphov till den kris som skulle leda till reformerna.

---

³ Blejer, Mecagni mfl. 1992:6

⁴ Blejer, Mecagni mfl. 1992:1

Tabell 1: Sektorbaserad BNP-utveckling, NMP-utveckling och penningmängd 1980-1991 (årlig procentuell förändring)

	Genomsnitt**						Preliminär*
	**1980-85	1986	1987	1988	1989	1990	1991*
BNP	2,0	5,6	-0,8	-1,4	9,8	-13,1	-30
Netto material Produkt (NMP)	1,6	6,2	-2,2	-0,5	11,7	-13,1	..
Brutto industriell produktion	2,6	5,0	1,5	2,1	5	-7,5	-37
Brutto jordbruksproduktion	3,0	4,4	0,5	-6,2	10,7	-7,4	-24
Penningmängd	3,5	7,3	7,2	7,8	14,8	21	110
** Genomsnitt endast beräknad för 1982-85							

Källa: Egen sammanställning baserad på data från IMF

Under socialismen hade Albanien i huvudsak tre stora allierade som de bytte ut under denna 45-års period, Jugoslavien, Sovjetunionen och Kina. Alla dessa stöttade landet i form av bidrag, både ekonomiskt, där Albanien fick pengar för att täcka budgetunderskott eller långfristiga lån, men även tekniskt, där landet fick tillgång till ny teknik. Efter att man isolerade sig i slutet på 70-talet fanns det längre inga som kunde erbjuda långfristiga lån, bidrag, eller tekniskt bistånd.⁵ Albanien slutade med höga budgetunderskott och en föråldrad industri.⁶ Det försämrade ekonomiska läget ser vi tydligt i tabell 1 ovan där den genomsnittliga BNP-utvecklingen för 1980-85 var 2 procent för att sedan rasa till -13,1 procent år 1990. Ett tydligt tecken på de sämre ekonomiska förhållandena är den vikande BNP-trenden 1989 och 1990, när industri- och jordbruksproduktionen minskade och staten fick skjuta till nya pengar i de statliga företagen för att täcka deras underskott. För att finansiera detta ökade man penningmängden vilket resulterade i att inflationen ökade markant under dessa år. Enbart år 1990 är den preliminära ökningen av penningmängden 110 procent, enligt tabell 1.

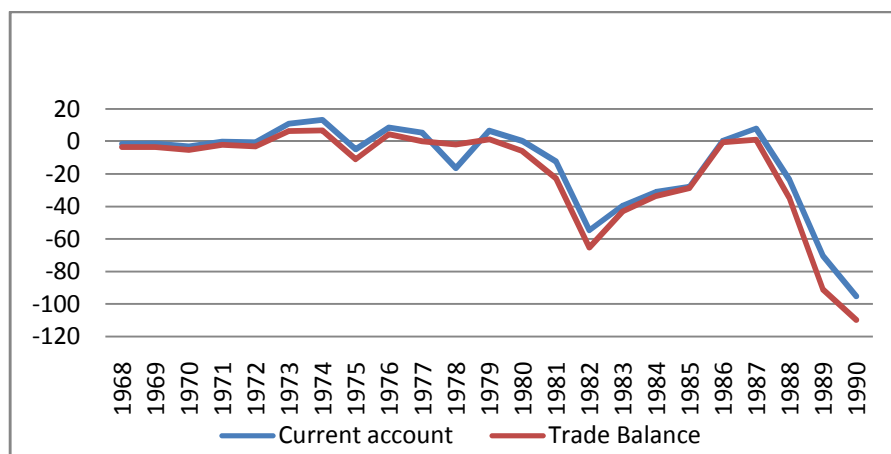
Albanien var fram till 80-talet beroende av sin export av råvaror, metaller och olja. Men dessa minskade på grund av oförmågan att utvinna dem. Resurserna minskade samtidigt som de

⁵ Blejer, Mecagni mfl. 1992:7

⁶ Blejer, Mecagni mfl. 1992:54

kunskaper och teknologi man hade inte var tillräcklig för att hitta nya källor, även om försök gjordes.⁷ En logisk reaktion till den minskade exporten är till följd av den oroliga situationen i hela östblocket, både genom att Albanien fick en reducerad exportmarknad men även genom att albanerna såg de revolter som pågick i öst, vilket blossade upp viljan till förändringar. Detta resulterade i att Albaniens handelsbalans försämrades kraftigt efter år 1986, vilket är den tid som kännetecknar den minskade utvinningen av råmaterial.

Figur 1. Betalningsbalans i konvertibla valutor (procent), 1968-1991

Källa: Egen sammanställning baserat på data från IMF

Enligt rapporten Albania: From isolation toward reform ökade utländska skulder i Albanien från 157 miljoner Leks 1980 till 4 684,8 miljoner Leks år 1990. Samtidigt minskade guldreserverna.

2.2. Industri-, jordbruks- och tjänstesektorerna före reformerna

Albanien var fram till 40-talet en jordbruksinriktad ekonomi men efter att Enver Hoxha kom till makten blev det nya målet att utveckla en industriell sektor. Vi ser i tabell 2 vad denna satsning innebar för tillväxten i NMP⁸, som mellan 1956-60 hade en genomsnittlig årlig tillväxt på 8,5 procent. Den kom att vara hög fram till planperioden 1976-80 men efter denna period ser vi en nedåtgående lutning. Detta beror starkt på investeringsbristen. Att Albanien hade som mål att ändra kurs från att vara en jordbruksinriktad ekonomi till en

⁷ Blejer, Mecagni mfl. 1992:17-20

⁸ Nationalräkenskaperna var i Albanien, såsom i andra socialistiska länder, baserad på MPS, materiella produktbalanser. Denna är uppdelad två delar, en materiell del och en icke-materiell. Den materiella delen förklarad som NMP, Net Material Product, innefattar branscher som har en direkt produktion, ex. industri, jordbruk, bygg, transport, telekommunikation. Den icke-materiella delen innefattar utbildning, forskning, hälso- och sjukvård, sport, kultur, finansiell service, försvarsmakt (Blejer, Mecagni mfl. 1992:10)

industriinriktad syns tydligt i tabell 2, där den genomsnittliga årliga tillväxten för industrin under planperioden 1956-60 var cirka 20,8 procent. Statens vilja att bli en industribaserad ekonomi påverkade jordbrukssektorn på så sätt att investeringarna inte var lika höga i jämförelse med de i industrin. Ännu en betydande anledning till att jordbrukssektorn i Albanien inte upplevde samma goda tillväxt som industrin är att landet redan hade ett etablerat jordbruk, även om produktionen inte var effektiv.

Tabell 2. Netto Material Produkt (NMP) och sektorbaserad tillväxt (genomsnittlig årlig procentuell förändring, jämfört med föregående planperiod), 1956-1990

	1956-60	1961-65	1966-70	1971-75	1976-80	1981-85	1986-90
Netto Material Produkt(NMP)	8,52	8,84	8,74	8,76	3,76	3,2	1,24
Jordbruk	1,36	5,34	3,88	3,76	3,7	1,74	0,46
Industri	20,78	15,7	13,24	16,08	7,5	4,64	2,56
Bygg	..	12,82	7,5	7,88	3,2	5,28	-1,6
Transport och kommunikation	..	17,9	6,02	18,24	3,92	5,94	2,48
Övrigt	..	11,82	21,46	8,94	-2,8	1,14	0,22

Källa: Egen sammanställning baserad på data från IMF

Importen av ny teknik minskade kraftigt och man försökte istället producera baserat på befintlig teknik, men av erfarenhet vet vi att man måste öka sin produktivitet och erbjuda bättre och mer kvalitativa produkter för att kunna vara konkurrenskraftiga på marknaden. Alla dessa egenskaper var det brist på i Albaniens industri efter 80-talet.

Samtidigt som den industriella sektorn började bli mer betydelsefull behövde man bygga nya fabriker som bidrog till att byggsektorn fick en hög tillväxt. Som en följd av att den ekonomiska aktiviteten ökade utvecklades en transportsektor, där den genomsnittliga årliga tillväxten under planperioden 1961-1965 var 17,9 procent.

2.2.1. Industrisektorn

Efter andra världskriget började Albanien utveckla en ny sektor i sin ekonomi, som ett led i den nya regimens mål. Den nya inriktningen mot tung industri skedde med hjälp av bland annat Sovjet och Kina, som försörjde Albanien med ny teknik och tillhandahöll landet hjälp i form av bistånd och lån. I början av denna övergångsfas, med inriktning mot tung industri, hade Albanien en stark tillväxt på cirka 10 procent årligen. Tillväxten mellan 1950-1975

berodde främst på investeringar från Sovjet och Kina. Efter 1976 minskade dock investeringarna och Albanien's produktionsmöjligheter blev sämre eftersom landet nu inte hade tillgång till ny teknik och själva hade de inte kunskaperna att kunna vidareutveckla all den teknologi som behövdes. Mellan 1980 och 1989 föll den industriella produktionstillväxten till 3 procent för att sedan under 1990 sjunka med 7,5 procent.⁹

Industrisektorn i Albanien innefattade gruvdrift, fabrikstillverkning och energiproduktion. Gruvdriften i Albanien stod 1990 för cirka 14 procent av GIP (Gross Industrial Production), där utvinningen av krom ingår. Albanien beräknades vara den tredje största producenten av krom i världen fram till 90-talet, efter forna Sovjetunionen och Sydafrika.¹⁰ Gruvdriften i Albanien har haft en positiv utveckling tack vare de stora resurser Albanien har, men bristen på investeringar i ny teknik bidrog till att denna sektor inte kunde utvecklas efter dess potential. Bristen har framförallt varit tydlig i energiutvinningen, där Albanien både har olja och stora vattenresurser. Vattenresurserna har använts till elutvinning och denna sektor genererar majoriteten av Albanien's elektricitetsbehov. Att förlita sig enbart på vattenkraftverk kan vara riskabelt med anledning av att denna sektor blir väldigt beroende av väderförhållandena. Vid en torr säsong minskar vattenflödena och därmed även produktionen av elektricitet.¹¹

Fabrikstillverkningen stod år 1990 för 80 procent av den totala industriella produktionen. De delar av fabrikstillverkningen som var av mest betydelse är livsmedel och lätt industri samt tung industritillverkning. Inom livsmedelsindustrin var bland de viktigaste bagerier och pastaproduktion (28 procent av NMP), och den lätta industrin (20 procent av NMP) dominerades i Albanien av produktion av textilier, kläder och stickning. Tung industri, som 1990 stod för ungefär av 31 procent av fabrikstillverkningen bestod av produktion av reservdelar till maskiner som fanns i landet, kemikalier, byggmaterial, timmer och papper. Produktionen av reservdelar var till för alla slags maskiner inom elektronik, transport, jordbruk mm. Detta som ett led i självförsörjningsbestämmelsen.¹²

Albanien hade i slutet av socialismen ett brett utbud av produkter, dock var dessa producerade ineffektivt och kvalitén oftast dålig.

---

⁹ Blejer, Mecagni mfl. 1992:18

¹⁰ Blejer, Mecagni mfl. 1992:19

¹¹ Blejer, Mecagni mfl. 1992:18-20

¹² Blejer, Mecagni mfl. 1992: 20-21

2.2.2. Jordbrukssektorn

Fram till början på andra världskriget var Albanien väldigt fattigt med en jordbruksbaserad ekonomi. Av landets aktiva befolkning arbetade fram till efter andra världskriget 85 procent av befolkningen inom jordbrukssektorn, med en väldigt låg produktivitet¹³.

Efter att den stalinistiska socialismen infördes på 40-talet började man göra förändringar inom jordbruket som bidrog till att produktiviteten ökade. En av förändringarna var att import av ny teknologi ökade som bidrog till en produktivitetsökning. Vidare införde den nya regimen en lag som medförde att de stora jordägarnas mark konfiskerades som istället fördelades till befolkningen så att flera fick tillgång till egen mark, med en maxgräns på 5 hektar. Jordbrukssektorn samlades under kollektiv administration fram till 1960-talet.¹⁴

Efter denna ändring fram till 60-talet förblev jordbrukssektorn oförändrad fram tills reformerna tog fart 1991. Uppdelningen av jordbruksmarken var uppdelad så att statliga farmar stod för 22 procent av jordbruksmarken, kooperativen för 75 procent medan resterande tillhörde små jordägare. När statligt ägda farmar infördes utökade den brukbara jorden avsevärt. De statliga farmarna producerade främst frukt och grönsaker, detta var även den exportvara som hade störst betydelse för Albaniens export. Kooperativen bestod av privata innehavare som producerade med hjälp av statlig insats och deras produktion gick direkt till staten. Kooperativen hade dock en form av frihet genom att själva besluta om finansiering av sina investeringar, betala vinstskatter men de satte även sina egna löner, även om de i jämförelse med lönerna hos de statligt ägda farmarna endast var hälften så höga.¹⁵

---

¹³ Blejer, Mecagni mfl. 1992:10

¹⁴ Blejer, Mecagni mfl. 1992:6

¹⁵ Blejer, Mecagni mfl. 1992:15

Tabell 3. Jordbruksproduktion och ägandestruktur, 1980-90

	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990
	<i>(I miljoner Leks, fasta priser (1986))</i>										
Total	Brutto										
Jordbruksproduktion	6,987	7,245	7,533	8,240	7,785	8,081	8,402	8,441	7,921	8,772	8,120
Produktion av grödor	3,946	4,278	4,562	4,992	4,597	4,837	5,08	4,995	4,423	4,795	4,071
Frukt och oliver	548	589	611	691	556	578	539	572	537	602	516
Boskap	2,180	2,079	2,067	2,234	2,304	2,323	2,456	2,571	2,616	2,807	2,963
Skogsbruk och relaterade aktiviteter	313	299	293	323	328	343	327	303	345	568	570
	<i>(Andel av markägande)</i>										
Jordbruksmark	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	..
Statliga gårdar	21	21	21	22	22	23	23	23	23	23	..
Kooperativ	76	76	76	76	75	75	74	74	74	74	..
Privata tomter	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	..

Källa: Egen sammanställning baserad på data från IMF

Produktionsmässigt syns under 80-talet en lägre produktion av grödor, frukt och oliver. Ökningen i boskap fortsatte ända in på 1990, detsamma gjorde produktionen av skogsrelaterade produkter.

En bidragande faktor till den lägre produktionen är att staten inte kunde upprätthålla samma kontroll över produktionsanläggningarna. En annan viktig faktor som påpekas i rapporten *Albania: from isolation toward reform (1992)* är att staten lade ner investeringarna i bevattningskanaler. Detta bidrog till att produktionen av grödor och frukt och oliver inte kunde fortsätta öka, då de båda kräver vatten för att växa.

Följande tabell 4 på nästa sida visar en jämförelse i produktivitet mellan några länder av dåtida östblocket. Det är produkter i gruppen grödor, som enligt tabell 3 ovan står för den största delen av Albaniens totala jordbruksproduktion. Sett till dessa länder nedan har Albanien totalt sett en lägre produktivitet, utan att vara ledande i någon av produktkategorierna.

Albanien uppvisar en högre produktivitet enbart för sockerbetor gentemot Bulgarien och Rumänien, dock är man nära den produktivitet som uppvisas i Tjeckoslovakien, medan Ungern och Polen har en avsevärt högre. För resten av produkterna uppvisar Albanien sämst produktivitet. Att Albanien har en så mycket sämre produktivitet år 1988 än andra länder i det forna östblocket beror till stor del på följderna av Albaniens självförsörjningspolitik.

Tillgången på och investeringarna i ny teknologi och utbyte av varor blir tydligare i detta sammanhang, där vi jämför produktiviteten i olika länder.

Tabell 4. Jämförelse av jordbrukets produktivitet bland östeuropeiska länder, 1988

	Albanen	Bulgarien	Tjeckoslovakien (I ton per hektar)	Ungern	Polen	Rumänien
Vete	3,2	4,01	5,28	5,45	3,48	3,58
Potatis	5,41	9,73	20,64	..	18,60	..
Solrosfrön	0,70	1,57	..	..	..	1,51
Sockerbeter	17,19	16,08	18,6	39,34	34,13	11,36
Mjök/ko (i L)	1,274	3,397	3,777	..	..	2,074
Ägg/kyckling	96	170	247	..	..	154

Källa: Baserad på data från IMF

2.2.3. Tjänstesektorn

Albanien hade en liten andel tjänstesektor med tanke på landets politik. De huvudsakliga tjänsteintäkterna kom från en liten del turism, transport, banksystem, hamnavgifter, kommunikation mm, medan kostnaderna var främst i transport, upprätthållande av ambassader, officiella resor mm.¹⁶

Den icke-materiella delen av MPS, materiella produktbalanser, hade år 1990 245,000 anställda, där den större delen fanns inom utbildning, hälsa och offentliga tjänster, såsom transport och handel.¹⁷

¹⁶ Blejer, Mecagni mfl. 1992:49

¹⁷ Blejer, Mecagni mfl. 1992:65

3. Transition från planekonomi – Teoretiska aspekter

När socialismen föll 1989 blev de f.d. socialistiska staterna tvungna att göra reformer för att anpassa sig till marknadsekonomi. Detta gav upphov till en osäkerhet bland ekonomer då nya policys var tvungna att komma till stånd som stabiliserade länderna.

För att uppnå denna stabilisering finns det en rad åtgärder för hur ett reformprogram skall vara uppbyggt men svårigheten uppstår under implementeringen, då det starkt beror på de enskilda ländernas förmåga, administrativt, politiskt och viljan, att hantera det nya regelverket.¹⁸

Gros och Steinherr (2004) påpekar även att det har varit svårt bland ekonomer att komma överrens om en optimal plan för vilken ordning man skall införa de olika reformer som bör ingå i reformprogrammen. Reformprogrammet är enligt de ett konkret fall där en storlek inte passar alla utan kommer att leda till olika resultat.

Upplägget för detta avsnitt är att först ge en insikt i reformprogrammet, hur en optimal väg till en övergång kan vara, även om ekonomer är oense om vilken rangordning det skall ske på.

Reformprogrammet är uppdelat i tre områden:

A: Systemreformer

B: Stabiliseringspolitik

C: Handels- och Växelkurspolitik

Sedan kommer jag i delkapitel två att beskriva de restriktioner som finns när man skall implementera ett reformprogram, där kommer jag att nämna restriktioner som *osäkerhet, komplement och interaktioner mellan reformerna* samt slutligen *politiska restriktioner*.

Dessa restriktioner kommer att behandlas och påpekas under arbetets gång, utan att få ett specifikt avsnitt.

3.1. Teoretisk struktur till ett reformprogram

A. Systemreformer

3.1.1. Liberalisering av inhemsk handel

Prisliberalisering, konkurrenslag, marknadsinrättande

---

¹⁸ Gros och Steinherr. 2004:60

Den mest fundamentala och essentiella reformen är liberalisering av handel, för både varor och tjänster inom landet, som medför till att priserna bestäms på marknaden. Prisliberaliseringen bör innefatta samtliga priser och inte exkludera vissa produkter, som staten har intresse i och därmed låter sätta sina egna priser, priser som inte motsvarar marknadspriser. Prisliberaliseringen kan ske genom att staten upplyser att hushåll och företag kan sätta sina egna priser. Men problemet är politiskt eftersom prisliberaliseringen innebär en inkomstomfördelning. En handelsfrihet behöver också införas eftersom detta skulle medföra till att varor kan köpas till låga priser och säljas till högre. På så sätt skulle varorna nå den konsument som har bäst nytta av respektive vara.¹⁹

3.1.2. Statliga företag

Privatisering

Intern liberalisering leder till ett incitament att handla med knappa resurser men det måste efterföljas av en rätt till privat ägande av produktionsfaktorer. Dock måste det privata ägandet regleras av rättigheter och skyldigheter. Samtidigt behöver en finansiell sektor utvecklas som kan hantera privatiseringen. Detta handlar om bland annat att kunna reglera den nya kapitalomfördelning som orsakats av privatiseringen. Syftet med privatiseringen är att man försöker uppnå en effektivisering av företagen, som måste vara konkurrenskraftiga i en marknad med prissättningar bestämda på marknaden och budgetrestriktioner.²⁰ Enligt Steinherr och Gros (2004) bör varje program syfta till att med privatiseringen uppnå en rad mål, däribland räknas effektivitet, rättvis fördelning av ägandeskap och en marknadsstruktur som är förenlig med ett decentraliserat och demokratiskt samhälle. För en lyckad privatisering är det fördelaktigt för staten att ha en makroekonomisk stabilitet. Det skulle medföra att staten skulle vara mer trovärdig och därmed även de statligt ägda företagen. Detta skulle enligt de leda till att de mest seriösa och finansiellt starkaste budgivarna väljer att konkurrera och därmed skulle med all sannolikhet även försäljningsvärdet öka. Det är enligt författarna även viktigt att undvika massprivatisering eftersom det kan leda till låga försäljningspriser, till följd av ett ökat utbud av företag till salu och det kan i sin tur leda till att investerare inte har tillräckligt med kapital att investera.

---

¹⁹ Gros och Steinherr. 2004:61

²⁰ Gros och Steinherr. 2004:75-76

En klar och realistisk plan måste ges till de statliga företagen för hur reformen kommer att gå till så att de kontinuerligt kan anpassa sig till marknaden.²¹

3.1.3. Faktormarknad

Utländska investeringar, arbetsmarknad

Steinherr och Gros (2004) påpekar att det är viktigt att man öppnar upp ekonomin för utländska investeringar eftersom det kan vara ett sätt att få in kapital som saknas i landet. I synnerhet kan detta vara viktigt i samband med privatiseringen, men för detta är en makroekonomisk stabilitet nödvändigt. Bland de viktigaste reformerna blir införandet av en fri arbetsmarknad som är anpassad till en marknadsekonomi. Men att införa en fri arbetsmarknad kan bemötas av hårt motstånd från arbetskraften eftersom det ofta kan innebära att företag kommer att avyttra en del av sin arbetskraft för att ge utrymme till produktivitetshöjningar i form av inskaffning av ny teknologi, för att bättre kunna möta konkurrens. En annan anledning till avyttring av arbetskraft är att man som företag i marknadsekonomi behöver anpassa sig till efterfrågan. Denna ändring måste dock efterföljas av ett skyddsnät som tar hand om den eventuella arbetslöshetsökningen.²²

3.1.4. Bank- och finansiell sektor

I samband med att statliga företag privatiseras ställer detta krav på en utvecklad och anpassad finansiell sektor. Som tidigare påpekats är utvecklingen av en finansiell sektor ett måste för att privatiseringen skall bli lyckad. De nya potentiella investerarna behöver förses med kapital av en privat finansmarknad, annars skulle staten indirekt vara den som har fortsatt makt över marknaden.²³

Författarna påpekar att alla banker måste följa ett och samma regelverk som är framtaget av en centralbank, detta för att möjliggöra att alla banker kan konkurrera på samma villkor. De påpekar vidare att en börs som bland annat handlar med aktier, fonder mm skall utformas och erbjuda alla möjligheten att investera. En sådan marknad kommer att utvecklas i och med att de offentliga underskotten inte kommer

---

²¹ Gros och Steinherr. 2004:79

²² Gros och Steinherr. 2004:78

²³ Gros och Steinherr. 2004:76

att kunna finansieras genom centralbanken, som skall värna om prisstabilitet, utan staten kommer att bli tvungen att söka sig till lånemarknaden. Det kräver därför ett starkt finansiellt regelverk för att kunna hantera en sådan marknad, som sedan kommer att mynna ut i en mer omfattande marknad med värdepapper.²⁴ De båda anser dock att man inte skall öppna handeln med värdepapper för utländska investerare för tidigt, detta med anledning av de kriser som Ryssland och Ukraina upplevde när de gjort detta.

3.1.5. Omdefiniering av statens roll

Efter socialismens fall var staterna i de ex socialistiska länderna tvungna att se över sitt ansvar och sin roll på marknaden. Det som bland annat behövde ses över var statens roll som entreprenör och finansiär, vilket i marknadsekonomi tillfaller den privata sektorn. I västvärlden anses det att staten skall ha så lite ansvar som möjligt men dock ansvar över lag och ordning, hälsa och sjukvård, utbildning, fysisk infrastruktur, pensionssystem, arbetslöshetskydd. Man kan tydligt se tecken på när transitionsländerna övergår till marknadsbaserad ekonomi genom att iaktta hur andelen utgifter baserat på andelen av BNP sjunker. Dock har transitionsländerna problem med att reducera subventioner och transfereringar.²⁵

Rädslan att förlora kontroll är starkt korrelerad till utfallet av reformerna. Denna vilja att direkt kontrollera företag och produktion, och därmed arbetslöshet blir ett hinder som behöver överkommas, i och med statens nya roll.²⁶

B. Stabiliseringspolitik

3.1.6 Finanspolitik

En ny skattepolitik behöver utformas för att anpassa sig till marknadsekonomi och ett av de problem som oftast uppstår i och med reformerna är de nya institutioner som behöver bildas för att ta hand om skatteindrivningen från företagen. Ett problem ligger i att företagen efter reformerna inte är under statens tak utan de är efter handelsliberaliseringen och privatiseringen under marknadsvillkor. Detta kräver direkta och konkreta skattebestämmelser.²⁷

---

²⁴ Gros och Steinherr. 2004:157

²⁵ Gros och Steinherr. 2004:115

²⁶ Gros och Steinherr. 2004:76

²⁷ Gros och Steinherr. 2004:91

Även om mycket kommer att privatiseras när planekonomin avskaffas så behöver man i en marknadsekonomi en fortsatt stark statlig organisation som anpassar sin skattepolitik.²⁸ Gros och Steinherr (2004) säger vidare att de offentliga finanserna behöver vara balanserade, detta skulle då positivt påverka landets makroekonomiska stabilitet genom att hålla inflationen nere. Detta skulle då attrahera nya investeringar och på så sätt generera tillväxt.

3.1.7. Penningpolitik

Efter att ha infört en finansiell liberalisering, där privata banker skapas och tillgången till kapital för företag och privata aktörer existerar, krävs det institution som värnar om ekonomisk stabilitet och lägger upp en ram för hur den finansiella sektorn skall fungera. Detta är en centralbank vars tyngdpunkt måste ligga i att centralbanken skall vara ett oberoende organ, och inte styras av politiken. Centralbanken skall värna om prisstabilitet, detta kan den lyckas med genom att vara ett oberoende organ som har kontroll över penningpolitik men samtidigt även reglerar bankväsendet och därigenom reglerar den finansiella marknaden.²⁹ Alla länder under transition drabbades av en för hög inflation i början av transitionen. Ryssland var speciellt utsatt av hyperinflation³⁰. Målet med en högre inflation, dvs införandet av en s.k. ”inflationsskatt” var enligt erfarenhet att täcka det i början av transitionen höga budgetunderskottet, men efterfrågan på pengar är väldigt känslig och starkt knuten till inflationen.³¹ Författarna säger vidare att en inflation över 20-30 procent, som har till syfte att täcka budgetunderskottet, bidrar till att avkastningen av en eventuell ”inflationsskatt” sjunker snabbt och ett resultat av detta skulle bli hyperinflation.

C. Utrikeshandel och valutapolitik

3.1.8. Handelsliberalisering

Samtidigt som prisliberaliseringen utförs är det naturligt att handelsliberaliseringen införs. Ett första steg är att eliminera restriktioner vid import och export. Men frågan är mer komplex eftersom ekonomer samtidigt anser att det är viktigt att dessa länder i början av transitionen inför ett tydligt tullskydd, även om frihandel är att rekommendera långsiktigt. Varför de anser

---

²⁸ Gros och Steinherr. 2004:83

²⁹ Gros och Steinherr. 2004:94

³⁰ Hyperinflation innebär en inflationsökning på 50 procent eller mer per månad (Gros och Steinherr. 2004: 83).

³¹ Gros och Steinherr. 2004:95

så är att det vore en intäkt för staten, som de skulle kunna utnyttja innan det nya mer omfattande skattesystemet har införts. En annan anledning är enligt dem att det vore ett sätt att hjälpa de statliga företagen, genom att de på så sätt får utrymme att anpassa sig till de nya villkoren och därmed bli konkurrenskraftiga. De mest grundläggande åtgärderna vid en handelsliberalisering är att avskaffa statens monopol att handla med utlandet, förena växelkurser så att aktörer på marknaden, både importörer och exportörer, kan genomföra affärer med samma valutakurs, avskaffa kvantitativa restriktioner och sedan övergå till en obegränsad konvertering av utländsk valuta. Anledningen till att man behöver införa en obegränsad konvertering av utländsk valuta och att man förenar växelkurskurser för importörer och exportörer är för att möjliggöra för marknaden att återspegla världsmarknadspriser.³²

3.1.9. Växelkurspolitik

En växelkurspolicy är av väsentlig betydelse när man inför en handelsliberalisering. Det finns enligt Gros och Steinherr (2004) tre alternativ av växelkurssystem:

- 1) Flytande växelkurs
- 2) Fast men justerbar växelkurs
- 3) En kombination av de två ovanstående, ett dubbelt växelkurssystem (Dual Exchange System)

Den flytande växelkursen har inte varit populär eftersom den kräver en stabil och säker ekonomi, vilket länderna under transition inte kunde erbjuda. Det skulle då påverka investeringar och utrikeshandel negativt.³³

En fast växelkurs innebär att man binder sin valuta till en starkare sådan. Vilken valuta man väljer att binda sig till beror starkt på vilken stor valuta på världsmarknaden man har störst handel med, samt vilken valuta som är stabil. Under transitionsperioden var den tyska DM en efterfrågad valuta, pga. dess stabila värde. Men en fast växelkurs kräver att man har en stark finansiell marknad. Vidare påpekade Gros och Steinherr (2004) att en kombination av en

---

³² Gros och Steinherr. 2004:66-68

³³ Gros och Steinherr. 2004:73

flytande och fast växelkurs, dubbelt växelkurssystem, är att rekommendera. Detta skulle innebära att bytesbalansen skulle regleras genom en fast växelkurs medan det finansiella penningflödet skulle regleras av en rörlig växelkurs. Ett system med en kombination av rörlig och fast växelkurs, dubbelt växelkurssystem, bör enbart vara temporär.³⁴

3.2.Reformprogrammets restriktioner

Roland (2000) sammanfattar att syftet med reformprogrammet är för det första att genom fri konkurrens lägga grunden för en jämn resursfördelning, för det andra stabilisera makroekonomin, för det tredje privatisera för att främja entreprenörskap men även låta staten skapa en grund för privata sektorns existens och slutligen skapa ett statligt styre som marknadsekonomi. För att skapa ett styre som främjar marknadsekonomi behövs en politisk och institutionell stabilitet och ett välutvecklat rättsväsende som skyddar privat äganderätt mot intrång och intressegrupper som påverkar statliga organisationer gentemot skattebetalare.³⁵

Men hur väl reformprogrammet implementeras beror enligt Gros och Steinherr (2004) mycket på landets institutionella nivå, politisk stabilitet och administrationens styrka, som landet befinner sig i innan transitionen tar fart men även hur villiga de politiska makthavarna är till förändring. Dock finns det oundvikliga restriktioner som påverkar utfallet av transitionsprocessen.

Restriktionerna delas in i tre grupper:

1. *Osäkerhet*

Även om det självklara är att ha ett klart och definierat mål med reformerna, dvs. att komma bort från socialismen och istället röra sig mot marknadsekonomi, så är det svårt att med riktighet säga att det finns en lämplig teori som säger hur man kan komma dit. Det finns en osäkerhet i resultat när man åtar sig ett reformprogram.³⁶

2. *Komplement och interaktion mellan reformerna*

---

³⁴ Gros och Steinherr. 2004:74

³⁵ Roland. 2000:11

³⁶ Roland. 2000:12

En väsentlig restriktion är att man måste inse att de olika delarna i ett reformprogram inte kan implementeras efter varandra utan de är beroende av varandra, detta gäller exempelvis privatisering och prisliberalisering som är varandras komplement.³⁷

3. Politiska restriktioner

Politiska restriktioner är viktiga att ha i åtanke, speciellt då det gäller östra Europa som först och främst behöver en politisk ändring mot ett demokratiskt samhälle. När man diskuterar politiska restriktioner är det lämpligt att dela in dessa i *ex ante* och *ex post*³⁸. *Ex ante* förklarar politiska svårigheter att genomföra reformerna, detta beror starkt på det stöd som reformerna får genom en demokratisk övertygelse. *Ex post* förklarar hur motreaktionen är efter att besluten har producerat resultat. Politiska restriktioner kommer ofta till stånd eftersom politiken får en försvagad roll jämfört med den kraft den hade under socialismen, därför utgör de politiska restriktionerna en viktig beståndsdel i hur väl ett lands transition fortskrider.³⁹

---

³⁷ Roland. 2000:12

³⁸ För vidare läsning om *ex ante* och *ex post* hänvisar jag till Roland, 2000, s. 26.

³⁹ Roland. 2000:13

4. Albaniens Transition

Albanien började 1991 göra reformer mot marknadsekonomi. Den 31e mars 1990 höll man de första fria valen sedan 1920-talet, men det följdes av instabilitet och landet hade mellan 1990 och 1992 fyra olika regeringar.⁴⁰ Den politiska instabiliteten fortsatte och 1997 utbröt ett närapå inbördeskrig i Albanien med anledning av pyramidspelens⁴¹ kollaps.⁴² Denna händelse ledde till att Albaniens transition och tillväxt stagnerade, den t.o.m. upplevde en recession och en ökande statsskuld. Ännu en orolighet som störde transitionen är det krig som pågick i grannlandet Kosova under 1998-1999. Kriget bidrog till att flera hundratusen flyktingar begav sig till Albanien, för att söka skydd undan kriget. Detta hade en tydlig påverkan på privatiseringen, som försenades avsevärt, men även ekonomiskt där enorma insatser fick sättas in för att hjälpa flyktingarna.⁴³

Albanien startade sin första fas mot en marknadsekonomi 1991 och varade till 1993. Detta var den ekonomiska stabiliteten, som sedan följdes av en medelfristig reform som skulle tillvarata och förstärka ekonomisk- och finansiell stabilitet från 93-96. Reformerna inleddes 1991 men inte förrän 1992 utformades ett komplett program på hur reformerna skulle ske.

Albaniens transition kommer att beskrivas genom att delas upp i, precis som i teorikapitlet, *A: Systemreformer, B: Stabiliseringspolitik* och *C: Handels- och växelkurspolitik*.

4.1. Albaniens reformer mot marknadsekonomi

---

⁴⁰ Muço. 1997:58

⁴¹ Samtidigt som reformerna startade 1991 så började även en ny sektor växa fram, som inte var tillsatt av staten utan det var enskilda aktörer som samlade de pengar som främst albanska emigranter skickade till Albanien och investerade dessa, både i legala och illegala verksamheter. Man kan enkelt beskriva pyramiderna som att nya investerare betalar inlåningsränta till de äldre investerarna och detta fortsätter kontinuerligt, men problemet uppstår när de äldre investerarna har blivit för många och dessutom blivit utlovade höga inlåningsräntor. Detta överstiger inkommande kapital från nya investerare. Slutligen försöker alla få ut sin del men det är för sent, pengarna är försvunna. För djupare förståelse vänligen läs IMF:s rapport: *The rise and fall of the pyramid schemes in Albania* (1999).

⁴² Jarvis. 1999:4

⁴³ Kosova blev påtvingad att ingå som provins i Serbien efter andra världskriget och därigenom bli en federativ del inom Jugoslavien, med samma rättigheter som andra delrepubliker i Jugoslavien. Under slutet av 80-talet när Slobodan Milosevic kom till makten togs Kosovos rättigheter bort och befolkningen utsattes för förtryck som ledde till att oroligheterna eskalerade till krig under 1998-1999. Under hela 90-talet emigrerade dessutom flera hundra tusen albaner från Kosova till västländer. Kosova består av 90 procent albaner, 10 procent minoriteter av serber, turkar, bosnier, kroater, goraner, egyptier mm.

Tabell 5. Albaniens Transitionsmix

Policy Område	Introduktionsdatum	Implementering
<i>A Systemreformer</i>		
Liberalisering av inhemsk handel		
Prisliberalisering	1991	Alla varor förutom 25, som prissattes av staten.
Konkurrenslag	1995	Ny omfattande konkurrenslag 2003
Marknadsinrättande	1991	
Statliga företag		
Privatisering	1991-92 1995-	Små företag Medelstora och stora företag
Faktor marknad		
Utländska investeringar	1991	I författningen -91
Arbetsmarknad	1994	Avtal mellan stat och fackförening
Bank- och finansiell sektor		
Finansiell liberalisering	1992 1996	Första utländska bankerna etableras 1993 Börsen grundas
Omdefiniering av statens roll		
Författning	1991	Ny författning 1998
<i>B Stabiliseringspolitik</i>		
Stabiliseringsprogram	1992	Samarbete med IMF
Finanspolitik		
Skattereform	1991	Inkomstskatt, fastighetsskatt och tullskatt
Moms	1996	12,5 procent, ändras 1997 till 20 procent
Penningpolitik		
	1992 1996 2000	Bank of Albania Lag över BoAs självständighet Indirekta instrument
<i>C Handels- och valutakurspolitik</i>		
Handelsliberalisering	1992	Knappt några handelsrestriktioner 1991 IMF medlem

Växelkurspolitik	1992	1991 världsbanken medlem 2000 WTO medlem 2006 SAA med EU 2007 CEFTA medlem Flytande växelkurs, valuta Lek
-------------------------	------	---

Källa: Egen sammanställning baserad på kapitel 4

A: Systemreformer

4.1.1. Liberalisering av inhemsk handel

Prisliberalisering, konkurrenslag, marknadsinrättande

Albanien införde efter en lång tid av restriktioner en relativt omfattande prisliberalisering fram till 1992 men staten fortsatte att sätta priserna på en central nivå på totalt 25 varor. De centralt prissatta varorna omfattade offentlig transport, pris på tågbiljetter, posttaxor och vattenförsörjningen, men även elpriserna. Elpriserna täckte enbart 50-60 procent av de långsiktiga kostnaderna, resterande summa subventionerades av staten, vilken gav en märkbar effekt på budgeten.⁴⁴

Priserna började liberaliseras redan 1991, vilket är ett år innan handelsliberaliseringen infördes. Dessa behövde interageras med varandra och införas samtidigt för bästa effekt. Den tidiga prisliberaliseringen bidrog till att inhemska priser kunde fritt sättas av marknaden men med den försenade handelsliberaliseringen, som skedde 1992, fanns inte möjligheten till konkurrens och därigenom närma sig marknadspriser. Samtidigt valde man att behålla prissättningen på en central nivå för 25 produkter. Dessa varor producerades av de stora statliga företag där staten hade mest intresse. Detta blev en fortsatt ineffektiv åtgärd då syftet med reformerna är att genom prisliberaliseringen låta företagen agera på en fri marknad med budgetrestriktioner.

En konkurrenslag blev godkänd i februari 1995, vilken skulle ledas av det nya ekonomiska konkurrensdepartementet, som i sin tur var under handelsministeriet. Den nya lagen behandlade bland annat fusioner och splittring av de stora dominerande företagen.⁴⁵ Lagen från 1995 var inte tillräckligt omfattande och istället infördes en ny konkurrenslag år 2003. Konkurrensen bevakas av en ny myndighet, som har till uppgift att motverka utnyttjande av dominerande ställning, motverka karteller, sammanslagningar eller koncentration av företag. Den nya myndigheten arbetar sedan 2004 i form av en oberoende avdelning, jämfört med att tidigare ha varit ett organ under handelsministeriet.⁴⁶ Trots de åtgärder som har vidtagits är inte de tillräckliga för att erbjuda en rättvis konkurrens. Detta påpekas av EBRD som i sin transitionsrapport 2009 rankar Albanien bland de länder med

---

⁴⁴ EBRD Transition report. 1995:33

⁴⁵ EBRD Transition report. 1997:148

⁴⁶ Konkurrensmyndigheten: <http://www.caa.gov.al/about.asp?id=2> (2010-01-10)

sämst konkurrens. En starkt bidragande faktor till den sämre konkurrensen är landets uppenbara problem med en stor andel informell sektor. Det är något som avskräcker företag att investera i Albanien, då en olaglig verksamhet kan konkurrera ut ens verksamhet.

Under 2009 upprättade Albanien en ny institution och på så sätt införde snabbare tjänster. De nya tjänsterna handlar om en ”one-stop-shop”, där man skall kunna skaffa licenser och tillåtelse i en och samma byggnad under en och samma dag. Dessutom har man infört en tjänst som reducerar ansökningstiden för bygglov från 60 till 45 dagar.⁴⁷ Detta i kombination med det underlättade skattesystemet är ett försök att bland annat få den informella sektorn till den formella.

4.1.2. Statliga företag

Privatisering

År 1991 fick den nybildade statliga organisationen NAP, National Agency for Privatization, i uppgift att lägga upp en plan för privatiseringen av de statliga företagen. De började redan 1991 privatisera små företag (upp till 15 anställda), där köparna främst var tidigare arbetare.⁴⁸ Samtidigt som privatiseringen påbörjades bildades även ett nytt statligt organ ERA, Enterprise Restructuring Agency, vars uppgift var att rekonstruera de stora statliga företagen, antingen om möjligt anpassa de till att agera under marknadsvillkor eller avveckla de helt. Men till företagets nackdel så behölls ledningen oftast i de stora företagen.⁴⁹ Detta kan ha bidragit till att dessa företag fick det svårare att etablera sig under marknadsvillkor. Privatiseringen av små och medelstora statliga företag var snabbt över och redan 1991-92 var privatiseringen av företag inom detaljhandeln privatiserade och i slutet av 1996 var 98 procent av Albaniens åkermark privatiserad, baserat på de lagar som togs fram 1995.⁵⁰

Efter att de små företagen hade privatiserats initierades ett massprivatiseringsprogram år 1995 som baserade sig på att man delade ut kuponger som sedan kunde utbytas mot aktier i företagen. Systemet fungerade inte så väl eftersom utbudet av kuponger överskred efterfrågan och detta bidrog till att dess värde föll. Massprivatiseringsprogrammet skulle privatisera alla medelstora och stora statliga företag fram till 1998 men detta misslyckades ytterligare och en ny statlig organisation bildades som fortsatte arbetet med de sista stora statliga företagen.⁵¹

---

⁴⁷ EBRD Transition report. 2009:132

⁴⁸ EBRD Transition report. 1996:136

⁴⁹ EBRD Transition report. 1997:148

⁵⁰ EBRD Transition report. 1997:146

⁵¹ EBRD Transition report. 1997:148

Gros och Steinherr (2004) påpekade just att en massprivatisering inte var att föredra med anledning av att försäljningsvärdet kunde minska radikalt och dessutom så kunde potentiella investerare ha problem med kapitalanskaffning innan finansmarknaden var etablerad. Detta blev fallet med Albanien's privatisering.

De allra största statliga företagen hade en långdragen privatiseringsprocess. Detta borde ha skett tidigare med tanke på att de arbetade väldigt ineffektivt och saknade kapital för att få en bra och ihållande utveckling. Banksektorn är den sektor som fick en långdragen process, där den sista statliga banken som kom att privatiseras var Savings Bank (SB), vilken såldes till Raiffeissen Group Austria år 2003. 52,53

Det senaste statligt ägda företaget att privatiseras i Albanien är elnätet. Denna del av det albanska el-företaget, KESH, anses sedan länge vara i stort behov av en privatisering, däribland av IMF. Ingenting skedde förrän 2008 då elnätet, 76 procent av andelen, såldes till det tjeckiska företaget Cez Group.⁵⁴

Omständigheter som har hämmat privatiseringsprocessen har varit det dåliga politiska klimatet, i och med att Albanien under 1997 var indraget i ett närapå inbördeskrig sedan pyramidernas fall. Detta resulterade i att regeringen miste sin kontroll och reformerna stagnerade, varpå det faktiska värdet av de statliga företagen med all sannolikhet sjönk och intresset till en eventuell privatisering under en orolig period inte var att tillämpa. Året därpå utbröt ett krig i Kosova ut och det blev ännu ett reducerande incitament till utländska investerares intresse att vara med i budgivningarna men även statens intresse var inte stort eftersom försäljningspriset inte skulle vara godtagbart för så pass stora företag. En annan viktig faktor är att privatisering även kräver starka institutioner som kan hantera tvister. Utan en välutvecklad konkurrensmekanism och juridisk sektor skulle privatiseringen leda till att företagens investeringsvilja hämmades och därmed nyttan av privatiseringen gå förlorad.

4.1.3. Faktormarknad

Utländska investeringar, arbetsmarknad

---

⁵² De andra två stora statligt ägda bankernas framtid avgjordes tidigare, varvid en privatiserade och en avvecklades.

⁵³ Det statligt ägda telekomföretaget ALBtelecom privatiserades 2007, förvärvet skedde av det turkiska företaget CETEL a.s (se www.albtelecom.al, (2010-01-10).

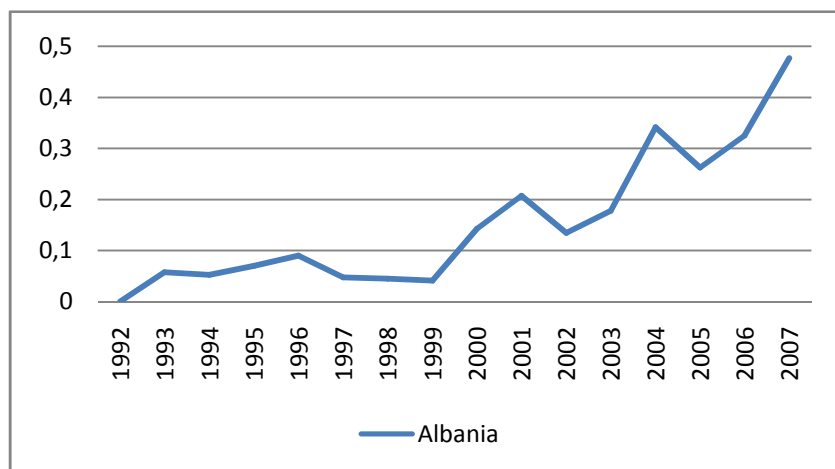
⁵⁴ IFC: Albania: Privatization of electricity Privatisation, s.2.

Albanien tillät efter 1976 författning inte att utländska investerare startade eller köpte företag i landet men efter att den nya författningen framtog 1991 gavs utländska investerare rättighet att äga, att driva ekonomisk aktivitet, att bilda joint-venture och även rätt att fritt transferera vinster.⁵⁵

Även om utländska investeringar tilläts var de i början av transitionen låga, men har kommit att stadigt öka samtidigt som en större del av de tidigare stora statliga företagen privatiserats. Denna trend kommer troligtvis att fortsätta hålla i sig sedan elnätet också privatiserats, där väntas investeringarna öka ytterligare. De låga utländska investeringarna i början av transitionen kan även ha hämmats av den försenade implementeringen av en lämplig konkurrenslag, som inte skedde fram till år 1995.

En tydlig trend i samband med de ökade utländska investeringarna är ökningen av antalet nystartade helägda eller delägda företag av utländska medborgare, vilket år 2008 uppkom till 2107 aktiva företag. Ägandeskapet är främst i sektorerna industri och handel.⁵⁶

Figur 2. Utländska direkta investeringar, netto inflöden, aktuell US \$ (miljarder), 1992-2007

Källa: Världsbankens online databas

Gros och Steinherr (2004) påpekade i kapitel 2 att de utländska investeringarna var en viktig källa till kapital men att det bland annat var nödvändigt att ha en makroekonomisk stabilitet. Detta var något som Albanien erbjöd men den försenade privatiseringsprocessen och därmed de otydliga äganderätterna bidrog till att flödena av utländska investeringar inte var hög, fram tills efter 2000-talet.

⁵⁵ Albanian Constitution 1991, article 12

⁵⁶ INSTAT online databas

Efter omvändningen till marknadsekonomi påverkas även lönesättning, som tidigare bestämdes av staten. Det nya regelverket i Albanien säger att den privata sektorn fritt får sätta lönerna, förutom att staten bestämmer en minimumlön.⁵⁷ Socialförsäkringsprogrammet från 1993 innebar en introduktion av en individuell arbetslöshetsförsäkringsavgift men även en gradvis ökning av socialförsäkringssatsen. Sammantaget innebar detta att Albanien 1993 införde bland annat skyddsnet för den andel av befolkningen som fanns utanför arbetsmarknaden. Det skyddsnet som infördes var pensioner⁵⁸ (både till de som tidigare arbetat men även handikappension), sjukdoms- och moderskapsförsäkring, arbetsskadeförsäkring, arbetslöshetsförsäkring⁵⁹ och familjebidrag för den som varken har arbete eller täcks av någon annan försäkring.⁶⁰ Detta var ett viktigt moment enligt Gros och Steinherr (2004). I förra kapitlet påpekades vikten i att etablera ett skyddsnet som fångade upp den andel av befolkningen som hamnade utanför arbetsmarknaden, speciellt med tanke på att privatiseringen oftast innebar en reduktion av arbetskraften. Dessa måste dock snabbt ges möjligheten att komma till ett arbete så att statens transfereringar inte förblir höga. Transfereringarna förblir ett fortsatt problem i Albanien, som har en hög arbetslöshet och ett ännu större mörkertal.

4.1.4. Bank- och finansiell sektor

Finansiell liberalisering

Albanien hade före reformerna tre stora statligt ägda banker, SB, NCB och RCB. Efter 1991 arbetade de vidare under statlig regi, tills vidare att ett privatiseringsförslag togs fram. Den största banken, SB, hade en mer omfattande roll i Albanien och privatiseringen som skedde 2003 till Raiffeisen Bank of Austria möjliggör en snabbare tillgång till kapital för människor som bor långt utanför storstäderna, med tanke på att den därefter fick låna till privat sektor också.⁶¹

Långsiktigt skall det gynna tillväxten, då kapitaltillgångens vikt påpekades av Gros och Steinherr (2004). Utländskt ägda banker etablerades i Albanien från och med år 1993. Men

---

⁵⁷ EBRD transition report. 1997:149

⁵⁸ Minimumpensionen var enligt 2006 års statistik 7850 lek (1\$=92,47 lek 2009-12-14), (http://www.iss.gov.al/index.php?option=com_content&task=view&id=12&Itemid=14 (2009-12-15)).

⁵⁹ Arbetslöshetsförsäkringen försäkrar den arbetslöse en utbetalning på minst motsvarande existensminimum i Albanien, som år 2006 låg på 3960 Lek (1\$=92,47 lek 2009-12-14). (<http://www.ssa.gov/policy/docs/progdesc/ssptw/2006-2007/europe/albania.html> (2009-12-16)).

⁶⁰ <http://www.ssa.gov/policy/docs/progdesc/ssptw/2006-2007/europe/albania.html> (2009-12-20).

⁶¹ Muço, Sanfrey och Taci. 2004:3

avsaknaden av de stora inhemska bankernas roll som finansiär till privat sektor är en faktor som bidragit till den svaga tillväxten i landets ekonomi. En stark finansiell sektor skapar även ett gynnsamt företagsklimat.

1996 grundades Albanien bors men denna skulle till en borjan enbart handla med statsskuldväxlar och privatiseringskuponger, för att år 2001 tillfälligt stängas ner och året därpå öppnas som ett aktiebolag under Finansministeriet. Tidigare var den en del av BoA. År 2003 licensierades borsen att handla som kapitalmarknad med aktiekapital.⁶² Borsen är i Albanien en sektor som behöver utvecklas och integreras till det globala finansiella systemet. Detta skulle bidra till en snabbare ekonomisk utveckling i Albanien då utländska investeringar skulle öka och tillgången till lån på de stora kapitalmarknaderna skulle skapa ett bättre finansieringsklimat, därmed en förbättring av företagsklimatet. Dock har Albanien klarat den finansiella krisen bättre än grannländerna, då ett sundare lånesystem har existerat som inte varit fullt lika utsatt för det globala finansiella systemet. Detta har möjliggjort för Albanien att klara den finansiella krisen bättre än grannländerna. Albanien hade år 2008 16 verksamma banker varav 14 ägdes av utländska investerare, där de dessutom ägde 93,6 procent av tillgångarna.⁶³

4.1.5. Statens nya roll

Den nya författningen infördes år 1991. Detta var ett steg mot marknadsekonomi och en öppnare förhållning till omvärlden. Men kort efter att den nya författningen infördes valde man att ändra den nya författningen ytterligare, för att istället införa en mer omfattande sådan. Den nya infördes 1998. De nya författningarna förklarade Albanien som en parlamentär republik med primära syften att värna om demokrati, lag och mänskliga rättigheter.⁶⁴ Författningen beskrev även möjligheten för privat ägande, för både inhemska och utländska ägare. Enligt författning har man lämnat utrymme en etablering at den privata sektorn. Detta förespråkades även av Gros och Steinherr (2004), som i teorikapitlet påpekar att den privata sektorn skall agera som entreprenör och finansiär.

Ett stort problem förblir dock för Albanien att skilja politik från övriga samhället. För Albanien del innebär detta att kunna skilja på politikens inflytande på privat sektor, men

---

⁶² Muço, Sanfrey och Taci. 2004:3

⁶³ EBRD transition report. 2009:134

⁶⁴ 1998 Constitution of the Republic of Albania

även offentlig sektor, då det ofta kan ske att vid ett eventuellt maktskifte skiftar inte enbart de politiska organen utan även tjänstemännen.

Att politik och privat sektor är så pass sammanvävda i Albanien har bidragit till att korruptionen varit ett stort problem. Detta är ett problem som ofta lyfts fram och behöver åtgärdas, speciellt med tanke på landets ambitioner om ett eventuellt EU-medlemskap. Transparency International, som årligen mäter graden av korruption i olika länder placerade Albanien år 2008 på plats 85 av 180 länder, som totalt undersöktes av denna organisation. Bäst i västra Balkan klarade sig enligt samma källa Kroatien, som befann sig på en 62a plats och sämst Bosnien och Herzegovina, som år 2008 befann sig på en 92a plats.

B: Stabiliseringspolitik

4.1.6. Finanspolitik

Albanien hade före reformerna tre huvudsakliga skatteintäkter som alla kom från företagen, omsättningsskatt, vinstskatt (företagens överskott överfördes till staten) samt socialförsäkringsavgifter. Dessa ändrades år 1991 som ett led i det nya reformprogrammet och skatteintäkterna förflyttades till en inkomstskatt, fastighetsskatt och tullskatt. Introduktionen av moms istället för den tidigare omsättningsskatten infördes 1996 på en nivå på 12,5 procent men utfallet blev inte positivt utan skatteintäkterna minskade pga. den alltför låga procentsatsen. Denna ändrades på nytt år 1997 och nådde nivån 20 procent, som är aktuell även idag.⁶⁵

Tabell 6. Skattesystem i Albanien under planekonomin samt marknadsekonomi

Under planekonomin	Efter övergången till marknadsekonomi
Omsättningsskatt	Inkomstskatt
Vinstskatt (överföring av överskott till staten)	Fastighetsskatt
Socialförsäkringsavgifter	Tullskatt + moms från 1996

Källa: Baserad på kapitel 4.1.6

⁶⁵ EBRD transition report. 1997:149

I ett led att minska det statliga underskottet skar Albanien ner de statliga företagens möjlighet att uppta lån genom de statliga bankerna och dessutom reducerades subventionerna till dessa företag. Utöver detta infördes 1993 ett system som förespråkade att betalning skulle ske innan leverans, detta för att minska skuldsättningen företag sinsemellan.⁶⁶ År 1996 stod momsens för cirka 17,6 procent av de totala skatteintäkterna medan två år senare, år 1998, blev denna andel istället 27,6 procent, till följd av den högre momssatsen.⁶⁷ Sedan år 2000 har Albanien import ökat, speciellt de senaste åren och det har även bidragit till att bland annat tull- och momsintäkterna har ökat markant. Gros och Steinherr (2004) förespråkade en omfattande skattereform. Det var viktigt att detta blev tydligt och förmedlas till marknaden så att den kan agera baserat på skattebestämmelserna. Momsen som står för den största intäkten i Albanien kan ha införts tidigare, för en stabilare budget. Staten står, som påpekats, inför en budgetrestriktion i marknadsekonomin, dvs man har inte längre en centralbank som kan öka penningmängden beroende på behovet. För att hantera budgetrestriktionen krävs därmed ett omfattande skattesystem som kan finansiera det program staten ålagt sig.

Den skatteintäkt som har störst betydelse för Albanien är momsens, som svarade för nästan 35 procent av de totala intäkterna år 2007. Samma år stod momsens, inkomstskatten och punktskatten för cirka 55 procent av de totala intäkterna.⁶⁸

4.1.7. Penningpolitik

Som en del av reformprogrammet som initierades 1992 grundades Albanien centralbank BoA, Bank of Albania, som skulle ansvara för penningpolitiken. Den skulle ledas av ett oberoende styre, men ett styre utsett av regeringen.⁶⁹

Syftet med det oberoende styret är att skapa en stabil makroekonomi. Detta kommer de att hantera genom att övervaka staten och dess hantering av budgeten. Detta innebär att centralbanken inte kommer att öka penningmängden på statens begär utan kommer oberoende ansvara för stabiliteten.

---

⁶⁶ EBRD transition report . 1995:33

⁶⁷ INSTAT online databas

⁶⁸ INSTAT online databas

⁶⁹ EBRD Transition report. 1995:33

1996 infördes tre nya lagar som en fortsättning på strävan att skapa en mer funktionell finansiell marknad. Den första lagen förklarade centralbanken som ett självständigt organ, uppdelad i två delar, ett övervakande organ och ett verkställande organ som skulle utses av parlamentet och inte regeringen som det tidigare var. Den andra lagen gav centralbanken rätten och ansvaret, att utan finansministeriet som dåvarande lag var, se över växelkursfrågor samt valutareserver. Den tredje lagen förklarar centralbankens rättighet att tillåta att nya banker kommer till stånd.⁷⁰

För att skapa en finansiell marknad krävdes enligt teorikapitlet att en centralbank etablerades, ett självständigt organ som kunde ta fram ett regelverk så att banker kunde arbeta på lika villkor. Den allra viktigaste uppgiften förblir enligt teorin att värna om prisstabilitet och därigenom makroekonomisk stabilitet. BoAs självständighet garanterades enligt 1991 författning men inte förrän genom lagen år 1996 övergav regeringen rätten att tillsätta BoAs styre till parlamentet.

Enligt lag har BoA i uppgift att reglera penningpolitik, utforma ett betalningsväsende, tillhandahålla och administrera landets valutareserver, ansvara för växelkurs, licensera andra banker att utföra banktjänster, fungera som Albanien bankir, rådgivare och skatteagent, vara bankernas bank, upprätthålla ett normalt betalningssystem. Albanien har även ett tydligt årligt inflationsmål sedan 1998 på 2-4 procent för att behålla en stabil makroekonomi.⁷¹ År 2000 introducerade centralbanken indirekta instrument i ett led att skapa stabilitet i ekonomin. Fram till år 2000 stod BoA för ett maxtak för inlåningsränta som de statliga bankerna fick erbjuda. Detta direkta instrument avskaffades och istället införde BoA indirekta instrument för monetär styrning som innebar bland annat ett reservkrav och likviditetskrav. Reservkravet ligger för närvarande på 10 procent i Albanien.⁷²

C. Utrikeshandel och valutapolitik

4.1.8. Handelsliberalisering

Restriktionerna på utrikeshandel kom att avskaffas 1992 och en handelsliberalisering infördes. Liberaliseringen innebar att kvantitativa restriktioner avskaffades på all import och nästan all

---

⁷⁰ EBRD transition report. 1996:137

⁷¹ BoA hemsida: www.bankofalbania.org (2009-11-25)

⁷² BoA hemsida: http://www.bankofalbania.org/web/Kuadri_operacional_10_1.php (2009-11-25)

export. Tre år senare, i maj 1995, införde Albanien nya tulltaxor, som taxerade råvaror, maskiner och utrustning med 7 procent, de flesta konsumtionsvaror med 25 procent och slutligen lyxvaror med 40 procent.⁷³

Införandet av en tulltaxa är något som förespråkades av Gros och Steinherr (2004). Detta skulle generera intäkter till staten och samtidigt skulle de statliga företagen ges en möjlighet att konkurrera med importen och därmed kunna gradvis stärka sin konkurrenskraft. Men långsiktigt skall de avskaffas med anledning av att handeln gynnas av frihandel. Dessutom är de enligt Gros och Steinherr (2004) ett bra komplement till det mindre omfattande skattesystemet i början av transitionen.

Albanien ändrade sina taxor ytterligare år 1997 och förenklade därmed systemet genom att införa fem grundläggande procentsatser, med den högsta på 30 procent. Detta är ännu en åtgärd som förespråkats, dvs. att man inför betydande tullsats som med tiden reduceras.

Som påpekats i delkapitlet om *prisliberalisering* är det nödvändigt att handelsliberaliseringen och prisliberaliseringen införs samtidigt annars är dess effekter negativa. De inhemska priserna skall inte skyddas av någon handelsrestriktion med utlandet. Albanien som före övergången till marknadsekonomi hade stora företag med monopol gynnades inte av enbart en prisliberalisering. Företagen behövde utsättas för konkurrens och därigenom bättre kunna jämföras med rådande marknadspriser. Den sena handelsliberaliseringen bidrog även till att företag i Albanien inte kunde komma ut på världsmarknaden.

Albanien ansökte efter att ha visat intresse för en övergång till en marknadsekonomi till olika världsorganisationer, som mottog detta intresse och 1991 antogs Albanien i IMF och Världsbanken. Dessa båda institutioner har hjälpt de albanska institutionerna att stärkas, genom utbildningar av personal, bistånd, hjälp till att utforma reform- och stabiliseringsprogram. År 2000 blev Albanien antagen i WTO. Albanien visade samtidigt ett intresse att ingå i ett EU-medlemskap och 2006 skrevs ett stabiliserings- och associeringsavtal (SAA) med EU. Detta skall hjälpa Albanien att göra de reformer som kommer att föra landet närmare ett EU-medlemskap. Detta är ett tecken på albanernas vilja att utvecklas som en stark och stabil ekonomi, vilket de närmaste åren

---

⁷³ EBRD transition report. 1995:33

kommer att påverka landets investeringar ytterligare. Dessutom lämnade Albanien år 2009 in sin officiella ansökan till EU.⁷⁴

För att stärka samarbetet med grannländerna blev Albanien medlem av CEFTA år 2007, ett frihandelsavtal mellan de Balkanländer som ännu inte har blivit medlemmar i EU men som strävar efter ett medlemskap. Detta avtal ses som ett första steg till ett senare EU-medlemskap, med anledning av EU:s vilja att regionalt samarbete skall existera innan man blir medlem.

Från och med januari 2010 fick länderna Serbien, Montenegro och FYR Makedonien Visaliberalisering till Schengenområdet, dock uteblev Albanien från denna process med förhoppning att under år 2010 ingå. Detta vore en möjlighet för albanerna att känna sig som en del av Europa och det skulle därtill även gynna handeln med EU.

4.1.9. Växelkurspolitik

Albanien hade fram till 1991 en fast växelkurs för att i augusti 1992 övergå till en flytande växelkurs, tack vare det stabiliseringsprogram som introducerades med hjälp av IMF. De statliga reserverna på utländska valutor var i början på transitionen väldigt låga, därför infördes den flytande växelkursen. Samtidigt var den informella sektorn som handlade med valutor väldigt hög. En del av dessa privatpersoner som handlade med utländsk valuta på den informella sektorn tilldelades 1992 licenser av staten att handla i valutor utanför de nationella bankerna.⁷⁵

Enligt teorikapitlet rekommenderar Gros och Steinherr (2004) att ett dubbelsidigt växelkurssystem införs men i Albaniens fall infördes istället en flytande. Nackdelen med den flytande växelkursen är enligt teorin att den kräver en stabil makroekonomi, vilket Albanien i början inte kunde erbjuda. Detta skulle då påverka investeringar och utrikeshandel negativt.

---

⁷⁴ Källa respektive organisation.

⁷⁵ Muço, Papangos, Sanfrey. 1998:3

5. Tillväxteffekter

Reformerna mot marknadsekonomi och demokrati som vidtogs med början år 1991, har haft en tydlig påverkan på Albaniens ekonomi, trots de svårigheter som har uppstått, med oroligheter och försenade reformåtgärder.

Albanien hade som påpekats varit starkt inriktad mot industrisektorn, vilket var målet sedan kommunisternas övertagande av makten på 40-talet. Drömmen om att skapa ett industrialiserat Albanien fortlevde vidare men 1976 antog Albanien en ny författning som försatte landet i isolering. Strävan efter att bli självförsörjande ledde till att handeln med utlandet minskade och relationerna med utlandet restriktiva. Slutligen 1991 infördes en ny författning som förklarade Albanien som en demokratisk stat, där man hade möjligheten att investera. Som en fortsättning infördes ett stabiliseringsprogram med hjälp av IMF. De stabiliseringsprogram som tillämpades i Albanien ledde bland annat till att priser liberaliserades, handeln likaså, privatisering skedde, privat ägande uppmuntrades. Reformerna skall om de interagerar korrekt med varandra skapa en bra grund för ekonomins fortsatta utveckling. Men i Albaniens fall, med en politisk instabilitet har oroligheterna inneburit en stark påverkan på implementeringen av reformerna, och därmed även utfallet på ekonomin.

I detta kapitel kommer jag ge en kort beskrivning över den makroekonomiska utvecklingen sedan början på 90-talet. Nästa del kommer att ge en analys av tillväxteffekter inom industri, jordbruk och tjänster.

5.1. Övergripande makroekonomisk utveckling

När transitionen började 1991 upplevde Albaniens ekonomi en stark recession. Dålig central organisation i samband med minskad produktion, alla sektorer överlag, gav upphov till att BNP⁷⁶ sjönk radikalt. Detta fenomen har drabbat alla östländer som övergått till marknadsekonomi och ekonomer talar om en J-kurva, som en förklaring till detta. J-kurvan beskriver den nedåtgående produktionen när man börjar göra reformerna fram tills de har

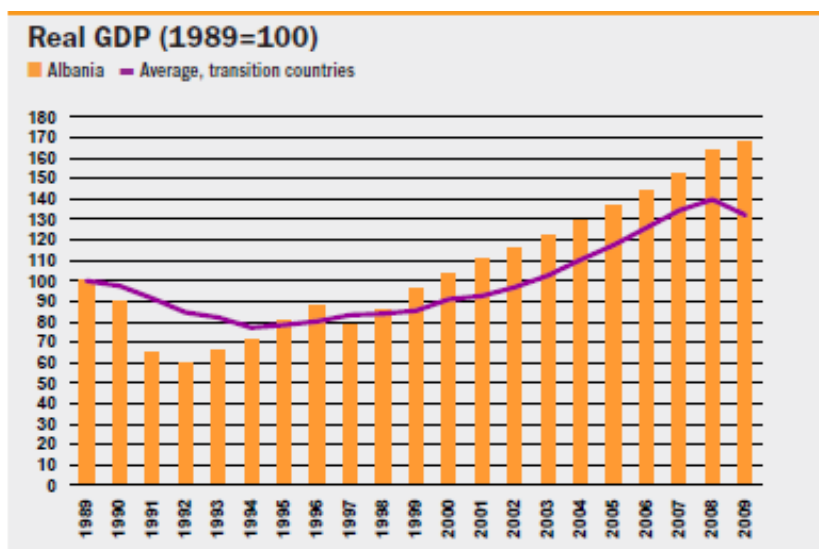
---

⁷⁶ Man får vara försiktig när man tittar på tillväxtsiffrorna, BNP, eftersom dessa kan vara lite missledande i Albaniens fall med tanke på att Albanien saknade nationalräkenskaper och även den informella sektorn kan ingå i BNP (Muco, Sanfrey and Taci. 2003).

implementerats och börjat ha sin inverkan på ekonomin. Därefter syns en tydlig ökning i BNP. Figur 3 visar tydligt hur real BNP föll kraftigt under socialismens sista år, för att år 1992 nå en bottennivå och motsvara cirka 60 procent av 1989 års BNP.

Den tillbakagående BNPn i Albanien är bland annat ett resultat av den reducerade outputen, som inom industrin föll med 37 procent år 1991. Samma år föll output med 24 procent inom jordbruket.⁷⁷ Albanien upplevde denna nedgång fram till 1992, då stabiliseringsprogrammet introducerades och det är tydligt att det har haft en positiv effekt på landets ekonomi, förutom recessionen 1997. Detta är en respons på oroligheterna som uppstod till följd av pyramidspelens fall.

Figur 3. Real BNP (1989=100), 1989-2009

Källa: EBRD, transition report 2009

Albaniens output har ökat betydligt sedan den låga nivån 1992. Enligt statistik från INSTAT har output ökat från 571,19 miljarder Leks 1996 till 1499,762 miljarder Leks år 2008, i löpande priser.⁷⁸

Till följd av denna outputökning och de nya momsreformerna som gjordes 1998 har skatteintäkterna enligt INSTAT ökat med i genomsnitt över 40 procent per år från 1997-2007. Men denna ökning har även skett på utgiftssidan som årligen visar ett budgetunderskott. De offentliga finanserna visade 2003 ett underskott på 4,9 procent för att åren därpå förbättras fram till 2007 då de låg på -3,5 procent. En beräkning från EBRD visar att de offentliga finanserna kommer att fortsätta gå på underskott och för 2009 visar beräkningen ett

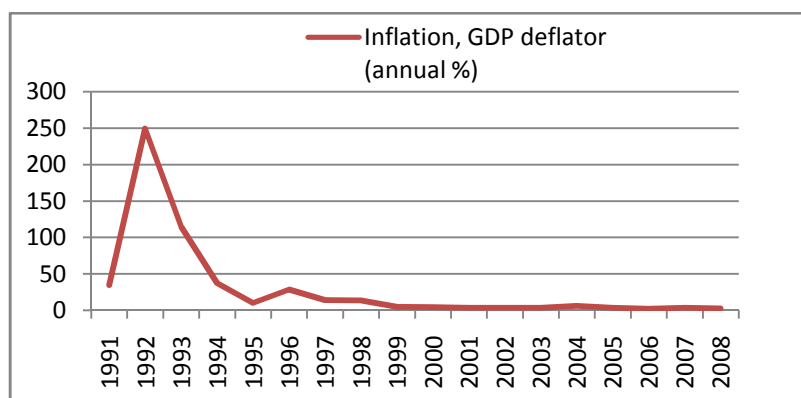
⁷⁷ Blejer, Mecagni mfl. 1992:53

⁷⁸ Statistik för 2008 enbart i preliminära siffror.

underskott på 6,3 procent. Samma källa anger även att statens utgifter som andel av BNP kommer att ligga på 33 procent av BNP år 2008.⁷⁹ Statens utgiftsandel av BNP och statlig skuld kommer att fortsätta öka även de kommande åren med anledning av att albanska staten har inlett ett antal stora projekt, bland annat ett miljardprojekt (USD) i motorvägar som skall stå klart 2010, projekt för renovering av vattenkraftverken står klara.

Budgetunderskotten som orsakades av lägre output i början av 90-talet finansierades till största delen genom att utöka penningmängden. Detta resulterade i att landet 1992 nådde toppen av sin inflation på 249 procent, se figur 4. Efter att stabiliseringsprogrammet infördes fick det en positiv inverkan på marknaden och inflationen minskade radikalt för att efter 2000-talet ligga på en kontrollerad nivå, 2-4 % enligt BoAs mål. BoAs bildande 1992 har haft en tydligt positiv effekt på Albanien makroekonomiska stabilitet.

Figur 4. Inflation, BNP deflator (årlig procent), 1991-2007

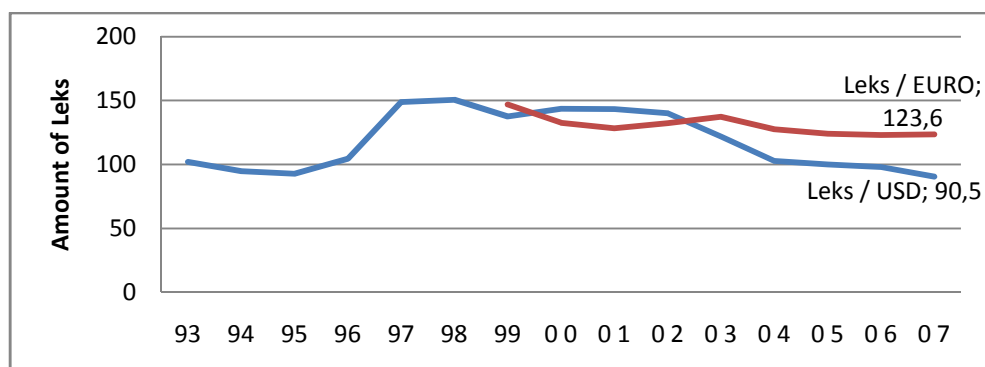
Källa: Data hämtat från Världsbanken

Inflationen sedan 2000-talet är en prestation baserad på bland annat den självständiga roll som BoA har och dess mål att hålla inflationen mellan 2-4 procent. I takt med att inflationen har hållits nere har man även lyckats behålla en stabil valuta gentemot både dollarn och euron.

I samband med den stabila makroekonomiska situationen i Albanien har växelkursen varit stabil, men en stor del av denna stabilitet kan förklaras av de successivt ökade tillbakasändningarna av albanska emigranter runtom i Västeuropa. Detta skapade en ökad efterfrågan på den inhemska valutan, som bidrog till att den stärktes gentemot andra valutor på världsmarknaden och detta är en pågående effekt.

⁷⁹ EBRD Transition Report 2009

Figur 5. Växelkurs, Lek/USD och Lek/Euro, 1993-2007

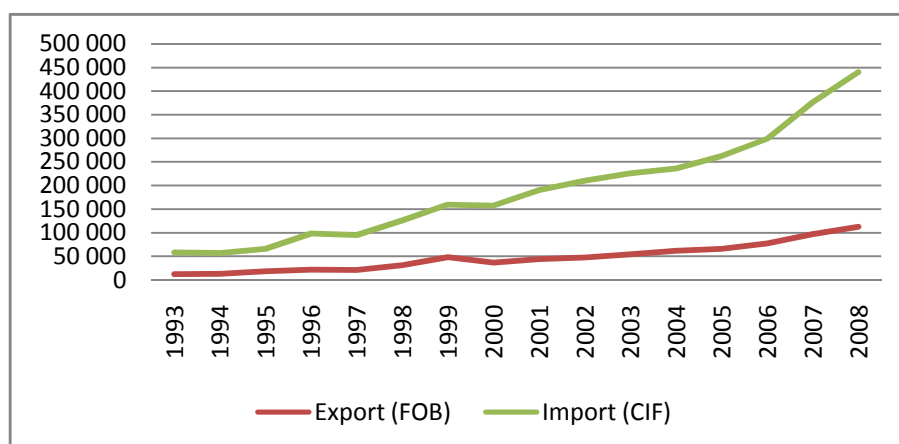

Källa: Egen sammanställning baserad på data från INSTAT

Albaniens Lek har behållit en stark kurs sedan händelsen 1997, speciellt sett till förhållandet mellan Lek och Euron, medan den amerikanska dollarn har deprecierat.

Övergången till marknadsekonomi hade även effekten att många företag lades ner som en följd av deras oförmåga att konkurrera med de nya importerade varorna. Den flytande växelkursen var inte att rekommendera enligt Gros och Steinherr (2004) eftersom den skulle påverka investeringar och utrikeshandel negativt. En snabb inblick i Albaniens handelsbalans ger oss en tydlig bild att ett stort handelsunderskott råder och en av förklaringarna kan vara att Albanien tillät en flytande växelkurs. Figur 6 på nästa sida visar hur Albaniens handel har utvecklats mellan 1993 och 2008. Tydligt är hur importen har accelererat i jämförelse med exporten. Detta borde även påverka inflationen negativt men tack vare de bistånd och penningförsändelser från de albanska emigranterna har inflationen lyckats hållas på en jämn nivå. Men det är trots allt ett stort problem som behöver åtgärdas. Det skapar problem speciellt under tider då kriser uppstår i väst, som i sin tur bidrar till att penningförsändelserna minskar.

Figur 6. Handelsbalans (mil. Leks)

Källa: Egen sammanställning baserad på data från INSTAT

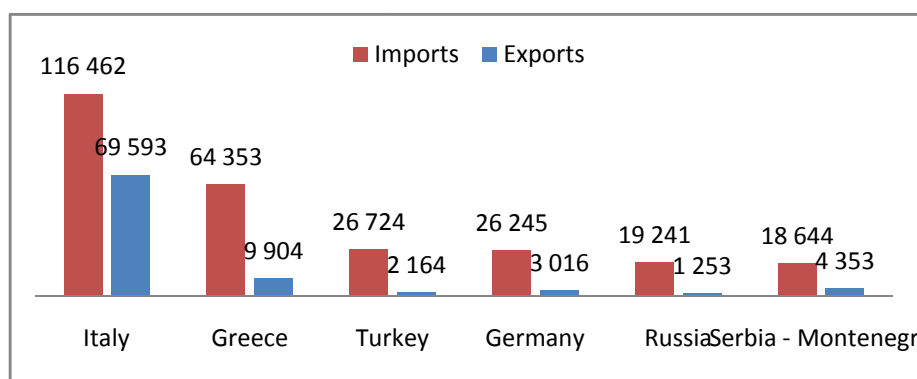
Enligt rapporten från IOM, Migration in Albania: A country profile 2008, fanns det år 2008 860,485 albanska emigranter, ca 27,5 procent av den totala befolkningen. Huvuddestinationsländerna har varit Italien, Grekland, USA och Storbritannien, dvs. västerländska industrialiserade länder. Detta massiva antal emigranter bidrog år 2008 enligt världsbankens online databas till att Albanien erhöll 1,495 miljarder USD. Relaterat till detta var Albaniens BNP samma år enligt samma källa 12,29 miljarder USD.⁸⁰ Muco, Sanfrey och Taci (2003) kom fram till att tillbakasändningarna har haft en stor betydelse i Albaniens möjlighet att stabilisera inflationen och skapa den makroekonomiska stabilitet som landet har uppvisat.

Albanien ändrade sin handel från 80-talet, från att ha bedrivit nästan all handel med de dåtida öststaterna och Kina till att därefter fokusera på västländerna. Det viktigaste exportlandet 1990 var Tjeckoslovakien medan det viktigaste importlandet samma år var Italien, jämfört med det viktigaste importlandet år 1975, som då var Tjeckoslovakien.⁸¹

⁸⁰ För djupare förståelse av de albanska emigranternas tillbakasändningar hänvisas läsaren till: Remittances and Poverty in Albania (2009), författare Erudita Hoti.

⁸¹ Mecagni, Blejer mfl. 1992:81

Figur 7. Albaniens viktigaste handelspartner, export och import (mil Leks), 2008

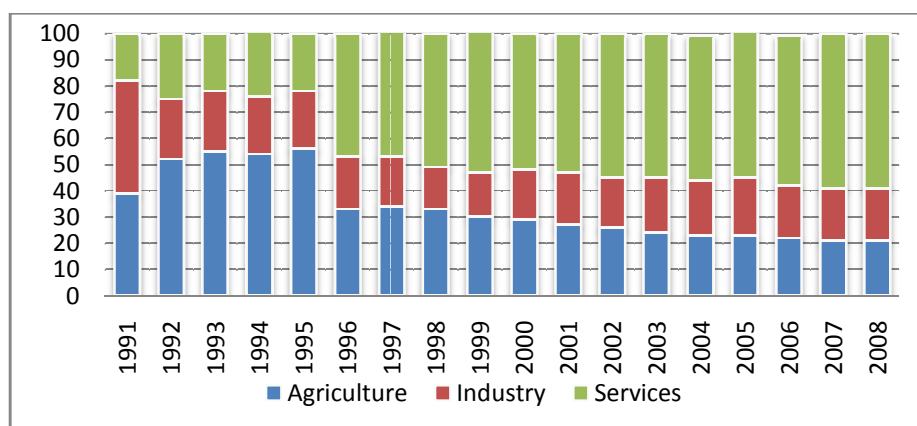
Källa: Egen sammanställning baserad på data från INSTAT

Vi ser en tydlig trend i denna utveckling mot västvärlden, där Italien är den klart främsta handelspartnern, för import och export. Albanien har sin export främst inom textil- och klädesindustrin, den står för cirka 43 procent av Albaniens export.⁸²

5.2. Tillväxteffekter på industri-, jordbruk- och tjänstesektor

Den ekonomiska strukturen har efter 90-talets början skiftat där industrin har tappat stora andelar av BNP. Figur 8 nedan beskriver denna utveckling.

Figur 8. Sektorbaserad uppdelning (procent av BNP), 1991-2008

Källa: Data hämtat från Världsbanken

År 1992 förlorade industrisektorn sin största andel av BNP, som ett resultat av outputfallet inom industrin. Den albanska industrisektorn var under kommunismens tid överrepresenterad gentemot andra sektorer och detta bidrog till att output föll kraftigt och gav upphov till j-

⁸² INSTAT online databas

kurveeffekten. De för höga investeringarna i industrisektorn under planekonomin medförde till att staten vid övergången till marknadsekonomi själv agerade under budgetrestriktioner och så gjorde även majoriteten av företagen. Detta resulterade i att den breda industrisektorn inte var lika utsatt för höga investeringar, såsom var fallet under planekonomin. De låga investeringarna i samband med konkurrenstrycket som industrin upplevde när handelsliberaliseringen infördes resulterade i att företagen inom industrisektorn kollapsade. Dessa incitament skapade den djupa J-kurveffekt som drabbade landet. Samtidigt som industrin tappade i andelar skedde en ökning av jordbrukets andel. Orsaken till att jordbruket fick en ökad betydelse var att privatiseringen av jordbruksmarken skedde snabbare, vilket resulterade i att produktionen snabbt kunde ta vid igen och bidra till landets produktion. Sedan övergången till marknadsekonomi har även tjänstesektorn växt fram och 2008 stod den för 60 procent av BNPn. Denna sektor har blivit landets viktigaste och sedan öppnheten gentemot omvärlden och skapandet av en säker miljö har denna sektor haft en kontinuerlig tillväxt och betydelse för landets ekonomi. Till skillnad från planekonomin mäts både de materiella och icke-materiella sektorerna i BNP.

5.2.1. Industrisektor

Industrisektorn minskade som tidigare påpekats efter oroligheterna i början på 90-talet, både den i tillverkningsindustrin och gruvdriften. Gruvdriften hade redan tidigare, som beskrivs i kapitel 1, minskat sin produktion på grund av att källorna började ta slut och alla sökningar efter nya källor slutade utan resultat. De stora fabriker som Albanien hade lyckats bygga upp under 90-talet blev varse om en privatisering men flertalet av dessa var i så pass dåligt skick att de inte privatiserades utan lades ned. Förseningen i privatiseringen av de stora statliga företagen ledde bland annat till att denna produktion inte kunde ta vid förrän på 2000-talet. Statens små möjligheter att göra de stora investeringar som krävdes bidrog även de till att industrin inte kunde utvecklas, förrän driften hamnade i privat ägande. Den tidiga privatiseringen av de små företagen, som främst fanns inom detaljhandeln, och den sena handelsliberaliseringen kan ha försvårat situationen för handeln med tanke på att produktionen föll i Albanien under början av 90-talet. Dessa hade då svårare att handla med inhemskt producerade varor och vid en eventuell samgående privatisering av de små företagen och införande av handelsliberaliseringen hade dessa företag kunnat inrikta sig på import. På så sätt hade detaljhandeln direkt kunnat fortsätta bedriva sitt arbete.

Tabell 7. Export av mineraler (i \$1000), 2007

HS Code	Description	Exports	Share on total	Growth rate
261000	Chromium ores and concentrates	49,678	58.7%	188.5%
260300	Copper ores and concentrates	10,492	12.4%	1418.2%
260111	Iron ores & concentrates, oth than roasted iron pyrites, non-agglomerated	7,642	9.0%	79.5%
252310	Cement clinkers	7,633	9.0%	
252329	Portland cement nes	4,590	5.4%	478.3%
251690	Monumental or building stone nes	1,875	2.2%	32.8%
251622	Sandstone, merely cut, by sawing or otherwise, into blocks etc	557	0.7%	164.6%
251611	Granite, crude or roughly trimmed	420	0.5%	65.7%
260400	Nickel ores and concentrates	337	0.4%	1118274.8%
251512	Marble & travertine, merely cut, by sawing or otherwise into blocks etc	169	0.2%	1513.2%

Källa: ACIT rapport 2007

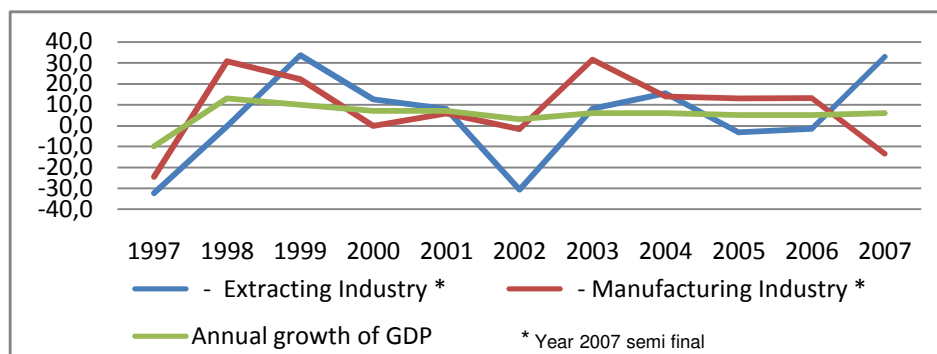
Tabell 7 ovan visar tillväxten i export av mineraler i Albanien för år 2007, baserat på föregående års nivå. Tydligt är att tillväxten av mineraler är under pågående tillväxt i Albanien. Speciellt har tillväxten av kromexporten varit betydelsefull. I början av 90-talet var Albanien världens tredje största exportör av denna metall. De utländska investeringarna har avsett speciellt gruvindustrin och ambitionen ligger i att tillväxten skall finnas på denna sektor.

Huvuddestinationer för mineraler var enligt ACIT handelsrapport för år 2007 Kina, Sverige och FYR Makedonien.

En del statliga företag fortsatte under hela början på 90-talet att få skyddad priskonkurrens, samtidigt som majoriteten av ekonomin upplevde en prisliberalisering. Energipriserna i Albanien hölls fasta i början av transitionen. Detta innebar att andra energiresurser blev prissatta baserat på marknadsvillkor, med resultatet ett högre pris. Detta bidrog till att elkonsumtionen ökade som energikälla men samtidigt subventionerades elpriserna. Ett stort problem i energiförsörjningen ligger även i, som påpekats tidigare, att Albanien utvinner den större delen av sin energikonsumtion från vattenkraften, som är väldigt beroende av vädret. Som en direkt anledning av väderförhållande syns enligt statistik från INSTAT och figuren nedan, figur 9, den minskade energiproduktionen genom vattenkraftverken kraftigt år 2001 och 2002, med bottenår 2002, samt år 2007 för att åter öka svagt under 2008. Trots landets stora möjligheter att själva täcka behovet av energi och även exportera elektricitet har man istället varit beroende av import. Importen motsvarade enligt INSTAT år 2008 cirka 40 procent av det totala elektricitetsutbudet i Albanien.

Den senaste stora privatiseringen skedde, som i tidigare kapitel angetts, inom elnätet år 2008. Detta skall förhoppningsvis inbringa nya investeringar så att det föråldrade elnätet byggs ut och en jämnare tillförsel av elektricitet kan erbjudas samtidigt som förlusterna i elnätet minskar.

Figur 9. Årlig real BNP-tillväxt i industrisektorn (procent), 1997-2007

Källa: Egen kompilering baserad på data från INSTAT och världsbanken

Inom tillverkningssektorn har Albanien utvecklat en betydande produktion av skor och textilier, vilket år 2008 stod för 43 procent av den totala exporten. Produktionen av textilier och skor var redan under socialismens tid etablerad. Främst bedrivs denna handel med grannlandet Italien, som har en välrenommerad modeindustri. Denna sektor är Albaniens mest betydande men andra sektorer som har fått en positiv utveckling i Albanien är byggmaterial, maskiner och reservdelar, samt mat, drycker och tobak. De tre viktigaste sektorerna förblir dock textilier och skor, byggmaterial och metaller samt mineraler, bränsle och elektricitet.⁸³

Tabellen nedan beskriver de exportvaror som fanns på topp 10 listan år 2007 och deras utveckling sedan 2003. En tydlig trend är att Albaniens industri i form av utvinning av naturtillgångar är under en starkt uppåtgående tillväxt, från att ha varit på väldigt låga nivåer. Utvinningen av olja har ökat de senaste åren från låga nivåer under 2005 till att öka med 600 procent fram till 2007. Den fjärde största exportvaran och viktigaste mineralen i Albanien är krom. Produktionen av krom väntas även i framtiden expandera och generera ytterligare vinster men detta kräver emellertid en kontinuerlig investering. Även metallindustrin har haft en positiv tillväxt där oädla metaller har haft en ökning från knappa 2 miljoner USD år 2003 till cirka 39 miljoner USD. Exporten av metall och mineraler är en framtidsindustri som kommer att generera tillväxt, detta även enligt den uppgång som industrin har uppvisat de senaste åren.

⁸³ INSTAT online databas

Tabell 8. Topp 10 exporterade varor, 2003-2007 (i \$1000)

HS - Code	Description	2003	2004	2005	2006	2007
640610	Uppers and Parts Thereof	116,399	129,393	123,759	110,298	112,775
620342	Men's or Boys' Trousers	38,620	53,273	50,094	59,471	75,100
270900	Petroleum Oils and Bituminous Oils			9,892	17,731	59,546
261000	Chromium Ores and Concentrates	5,407	4,540	6,551	17,218	49,678
830140	Other locks of Base Metal	1,958	9,093	17,404	23,917	39,040
620520	Men's or Boys' Shirts, of Cotton	15,358	21,133	25,797	28,943	35,415
721420	Concrete reinforcing bars and rods		9,436	7,483	11,642	28,940
740400	Copper waste and scrap:	3,594	7,568	9,719	28,343	27,201
640510	Other Footwear With Uppers of Leather	809	4,820	14,988	20,723	24,224
160416	Anchovies	12,589	16,074	16,112	21,059	20,785
Total value of 10-most exported products		194,733	255,33	281,80	339,35	472,702
Value of overall exports		448,052	605,437	658,761	790,727	1,077,402
Share of 10-most exported products, in %		43%	42%	43%	43%	44%

Källa: ACIT handelsrapport 2007

Samtidigt som Albanien förbättrar företagsklimatet, genom den nya skattereformen samt underlättandet av att starta företag och ansöka om licenser, kommer även de utländska investeringarna att öka. Ett tydligt samband i och med den ökade tillväxten inom gruv-, metall- och oljesektorerna är även de ökade utländska investeringarna, som efter 2003 har nått nya toppnivåer. Eftersträvansvärt i samband med förbättringen av företagsklimatet bör även vara att attrahera investeringar inom förädlingsindustrin. Detta skulle generera ytterligare arbetstillfällen.

Albanien hade år 2007 totalt 73 000 personer anställda inom industrisektorn, där den största andelen finns inom tillverkningsindustrin, totalt 54 000.⁸⁴

5.2.2. Jordbrukssektor

Efter privatiseringen på 91-92 blev det möjligt för befolkningen att åter igen äga mark. Men med tanke på den höga andelen av befolkningen som livnärde sig på jordbruket och knappheten på åkermark blev det svårt att helt kunna basera sig på de inkomster som jordbruket kunde generera. Det genomsnittliga ägandet var på 90-talet cirka 1,5 hektar.⁸⁵ Det var för många bönder inte tillräckligt och sedan berodde produktionen starkt på kvalitén av åkermarken, som varierar från område till område. Detta försvårade möjligheten att starta vinstgivande livsmedelsindustrier utan den produktion som ägde rum gick till stor del även till privat konsumtion. Samtidigt som livsmedelsproduktionen inte ägde rum behövdes även en

⁸⁴ INSTAT online databas

⁸⁵ National Strategy for social and economic development: 2001:12

ökande import av livsmedel, detta är ännu en negativ effekt på handelsbalansen. Jordbrukssektorn blev mer betydande genom att 1995 stå för 56 procent av BNP, i jämförelse med 37 procent år 1990.⁸⁶ Detta kan både relateras till den tidigare privatiseringen, där befolkningen kunde försörja sig själv och sedan sälja vidare överskottet till marknadspriser. Därmed blev det ett incitament till att producera och gå med vinst, men den allt ökande andelen av BNP har även sin grund i att industriproduktionen föll kraftigt från 1990, vilket gav större utrymme till jordbrukssektorn, som kunde uppta en större andel av BNP.

Den stora andelen av jordbrukare är fortsatt hög i Albanien än idag och statistik från INSTAT för år 2007 säger att cirka 568 000 människor var sysselsatta inom jordbruket, cirka 58 procent av den aktiva befolkningen. Antalet jordbrukare år 2007 har minskat med 27 procent sedan 1995. Förklaringen till detta kan vara 90-talets pågående emigration. Samma källa anger att antalet företag som finns registrerade i Albanien, verkande inom jordbrukssektorn, var år 2008 1205 företag, varav över 95 procent var privat ägda av albaner.

Inom jordbruket har produktionen av frukter i Albanien ökat konstant sedan 90-talet, där planteringen av nya fruktträd i samband med en högre avkastning/fruktträd har ökat. Från 1998 till 2007 har produktionen av frukt ökat med över 100 procent. Inom samma område är trenden uppåtgående för produktion av citrus och vindruvor, både vad gäller plantering av nya träd men även avkastningen är högre än år 1998 och detta är ett tecken på en modernisering av produktionsmetoderna. Med tanke på Albaniens geografiska position med ett Medelhavsklimat har landet fått en ökning av vingårdar.⁸⁷

Produktionen av jordbruksgrödor har haft en ökning inom främst grönsaker, potatis och foder mellan 1998-2008, se tabell 9. Grönsaksproduktionen har haft en betydande ökning under de 10 åren medan spannmålsproduktionen ligger på ungefär samma nivå under denna 10-års period.

Enligt BoAs rapport 2006 är det livsmedelsindustrin som fått en märkbar tillväxt i Albanien, med en genomsnittlig årlig tillväxt på 7,6 procent mellan 2001-2005. Detta är ett tecken på att Albanien nu håller på att återfå den livsmedelsindustri som föll bort i början av transitionen. Livsmedelsindustrin stod före 90-talet för den största delen av industriproduktionen.

---

⁸⁶ EBRD transition report. 1997:148

⁸⁷ INSTAT online databas

Tabell 9. Jordbruksgrödor, produktion i 1000 ton, 1998-2008

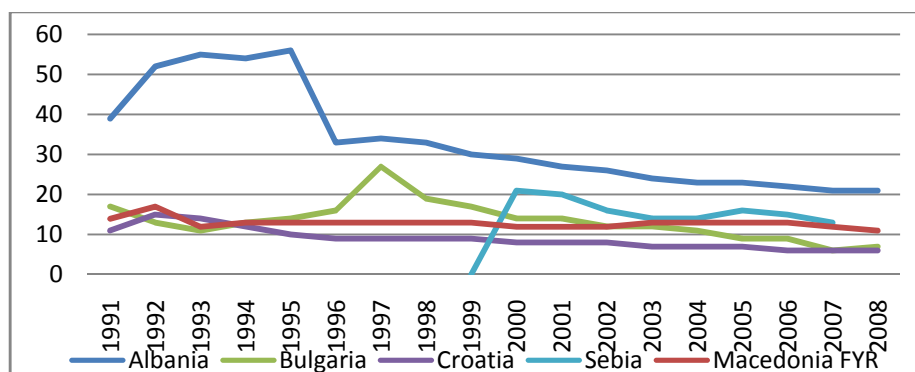
Description	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
1. Cereals	602,8	497,5	565,8	502,5	518,9	488,5	498,8	511,2	507,5	493,6	608,5
Wheat	395,1	272,0	341,1	282,2	295,3	259,9	253,4	260,0	230,9	249,5	335,0
Maize	189,1	206,0	205,7	198,3	197,3	206,9	216,2	219,9	245,4	215,9	245,0
Rye	2,9	3,4	1,5	3,7	2,7	2,4	2,4	3,0	2,6	3,3	3,1
Barley	3,2	2,9	1,8	3,0	3,8	2,9	3,7	4,1	6,0	3,5	3,6
Oats	12,5	13,2	15,7	15,3	19,7	16,4	23,1	24,2	22,6	21,4	21,8
2. Vegetables	604,6	610,4	620,0	651,0	668,5	675,0	677,4	684,9	687,5	671,5	715,4
3. Potatoes	145,0	161,9	161,0	163,7	163,1	158,2	160,0	169,3	162,6	154,9	190,0
4. White beans	22,7	26,0	25,2	22,1	24,5	17,8	22,4	23,6	24,3	20,8	21,8
5. Tobacco	7,4	7,3	6,2	4,1	2,6	1,4	2,1	1,9	2,0	0,9	1,3
6. Sunflower	2,6	2,7	2,9	2,7	2,6	1,3	2,2	2,0	2,2	2,4	2,2
7. Soybean	0,1	1,2	0,6	0,8	0,4	0,5	0,4	0,7	0,4	0,4	0,6
8. Forage	3 844,0	4 494,0	4 730,0	4 750,0	4 716,0	4 985,5	5 094,0	5 197,0	5 222,0	4 954,0	5 333,0

Källa: INSTAT

Enligt statistik från INSTAT har användningen av maskiner inom jordbrukssektorn haft en ökning, från ca 10 000 maskiner år 2000 till cirka 18500 år 2007. Detta kan ses som steg mot en modernisering av produktionen.

I jämförelse med andra länder i regionen har Albanien en väsentligt större andel jordbrukssektor som står för den totala BNPn. Figur 10 nedan beskriver hur viktig jordbrukssektorn har varit mellan åren 1991-2008 för länderna Albanien, Bulgarien, Kroatien, FYR Makedonien samt Serbien.

Figur 10. Jordbrukets andel av BNP (procent) i Albanien, Bulgarien, Makedonien FYR och Serbien, 1991-2007

Källa: Världsbankens online databas

Både FYR Makedonien och Kroatien fick en liten ökning av jordbrukssektorns betydelse som andel av BNP, detta till följd av det outputfall som alla länder i transition har upplevt inom industrisektorn, j-kurveeffekten. Även Serbiens fall visar en liknande tendens, men statistik saknas från tidigt 90-tal. I både Kroatien och Makedonien FYR har jordbrukets andel av BNP minskat stadigt samtidigt som jag drar den slutsatsen att deras industrisektorer alternativt tjänstesektorer klarade sig bättre i förhållande till Albanien. Men allt efter 1995 har även Albanien andel jordbrukssektor av total BNP minskat radikalt, i synnerhet 1995-1996. År 2007 och 2008 har andelen legat på cirka 20 procent, vilket är i riktning mot det som länderna i regionen presterar.

Dock medför den stora andelen jordbrukssektor av BNP en svårighet att samla in skatter. Mycket av inhemsk produktion går även åt till inhemsk konsumtion, med anledning av den stora andel av befolkningen som lever på jordbruket. Detta gör det svårt att samla in skatter på landsbygden, dvs. om inget kommer ut på marknaden blir det svårt att beskatta. Dessutom utgör det en stor faktor att Albanien har en så pass låg BNP, eftersom denna del av produktionen inte räknas med i den totala inhemska produktionen, då jordbrukaren enbart producerar för sig själv, s.k. hemarbete.

Albaniens medlemskap i CEFTA år 2007 är något som i längden kan förbättra jordbrukssektorn i Albanien då tillgången på en ännu större marknad ökar möjligheterna till en större möjlighet att starta storskalig produktion. Men som påpekas i BoAs årsrapport för år 2006 behöver äganderätterna bli tydligare. Detta är enligt rapporten något som har hämmat investeringarna och därmed moderniseringen av denna sektor. Med detta i åtanke kan utfallet av detta medlemskap även bli att jordbruket påverkas negativt med anledning av att billigare och bättre importvaror kan komma in i landet och på så sätt konkurrera ut inhemsk jordbrukssektor. Detta förutsatt att de andra medlemsländerna har skapat bättre förutsättningar för sina bönder.

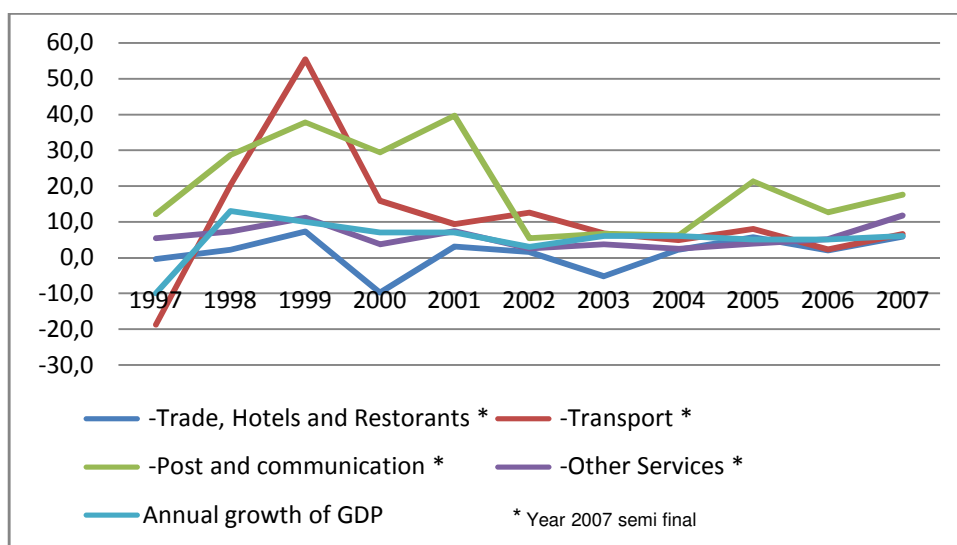
5.2.3. Tjänstesektor

Tjänstesektorn var i Albanien, som det beskrivs i första kapitlet, en del av den icke-materiella delen av de materiella produktbalanserna, MPS. Denna sektor har i Albanien gått från att vara mindre betydelsefull till att bli den sektor som genererar merparten av BNPn. Albanien var som tidigare angetts isolerat och just tjänstesektorn kunde inte utvecklas. Utländska företag

kunde inte öppna filialer lika enkelt, turismen led kraftigt av förbudet att fritt åka till Albanien, en privat sektor förekom inte och därmed möjligheten att upprätta distributionsnätverk med utländska företag. Dessa restriktioner bidrog till att tjänstesektorns tillväxt hämmades och kunde på så sätt inte få en betydande roll i ekonomin. I samband med att handelsliberaliseringen och prisliberaliseringen infördes blev transportmöjligheterna väsentligare, när man nu kunde transportera större volymer material för både export och import. Som tidigare påpekats skedde prisliberaliseringen och privatiseringen av små företag före handelsliberaliseringen. Denna försening kan ha påverkat dessa företag negativt eftersom detaljhandeln inte kunde handla med utlandet. Samtidigt föll produktionen i Albanien och företagen inom detaljhandeln hade inte lika stort utbud av varor, vilket kan ha skapat den kris som uppstod.

Figur 11 beskriver tjänstesektorn i sin helhet men ett tydligt tecken är transportens dåliga år, år 1997 för att därefter få en avsevärd ökning 1998-1999. Detta kan både betyda att det nära inpå inbördeskriget i Albanien var över efter 1997 och handeln ökade men sedan beror det även på att kriget i Kosova 1998-1999 gav upphov till en ökad efterfrågan att transportera livsmedel, kläder och medicin till de som hade flytt undan kriget och bosatt sig i Albanien. Efter krigets slut har transporten haft en vidare positiv tillväxt strax under 10 procent. Samma trend är tydlig även inom restaurang- och hotellverksamheten, där den starkt påverkades av den starka invandringen, orsakad av kriget.

Figur 11. Real tillväxt i tjänstesektorn (i procent), 1997-2007

Källa: Egen sammanställning baserad på data från INSTAT och Världsbanken

Turismen i Albanien har sedan demokratins införande 1991 haft en positiv utveckling. Med Medelhavsklimat och tillgång till hav, skog och berg är Albanien som gjort för turism.

Ankomsten av utlänningar till Albanien har sedan 1995 ökat successivt, då landet hade totalt 304 000 besökare. Fram till 2007 hade antalet utländska resenärer till Albanien ökat till över 1,1 miljoner, där majoriteten kommer genom landtransport.⁸⁸ Det är främst sommarsäsongen som lockar till Albanien. De albanska emigranterna runtom har spelat en viktig roll i utvecklingen av turistnäringen. Genom kunskaper av turismverksamheten i väst har många av dessa investerat i Albanien turism men samtidigt har en del av deras tillbakasändningar till sina familjer gått åt att investera i turistnäringen. Albanien blir det sista landet kring adriatiska havet att utforskas och turismverksamheten är fortfarande exploaterad i en mindre omfattning.

I takt med BNP-tillväxten och den ökade levnadsstandarden har även efterfrågan på tjänster bidragit till att fler företag inom denna sektor har registrerats, både utländska och inhemska investerare har sett denna möjlighet. Den senaste statistiken för år 2008, utdelat av INSTAT, säger att 88 513 företag fanns registrerade, varav 1297 var antingen helt eller delvis ägda av utlänningar. Av dessa företag finns majoriteten inom handeln. Detta kan förklara Albanien attraktionskraft som ett potentiellt investeringsland, vilket flera kända multinationella företag har insett.

---

⁸⁸ INSTAT online databas

6. Slutsats

Denna uppsats syftade till att undersöka hur Albaniens reformprogram sett ut och vilka tillväxteffekter det har haft.

Albanien ärvde en ofördelaktig politisk struktur och instabilitet, varpå de kunde börja sina reformer mot marknadsekonomi. Albanien började redan 1991 att göra reformer, i ett desperat försök att få bukt på den dåliga trend som marknaden uppvisade. Priserna liberaliserades, skattereformer infördes och privatiseringen startade med små företag redan 1991. Men samtidigt som den nedåtgående inhemska produktionen ägde rum tillät man inte handel med utlandet, förrän 1992. De privatiserade små företagen hade mindre kvantiteter att handla med, samtidigt som de stora statligt ägda företagen hade monopol på marknaden. Dessa faktorer bidrog till att tillräckligt med produkter inte kom ut på marknaden samtidigt som priserna inte kunde återspegla marknadspriser. Reformprogrammet krävde att de olika åtgärderna interagerade med varandra och inte infördes på löpande band, dvs. att man inför ett tydligt omfattande reformprogram. Detta skedde i Albanien 1992. Privatiseringen av de stora företagen började 1995 men planen på att massprivatisera företagen misslyckades, som syftade att vara klar 1998. Därmed sköts planen upp på obestämd tid och de allra viktigaste företagen förblev under statens styre. Teorin påpekar att en massprivatisering inte är att tillämpa. Samtidigt är det viktigt att företagen drivs effektivt och investeringar ökar för att öka produktiviteten.

Bristen på investeringar ledde bland annat till att el-distributionsnätet uppvisade höga förluster i nätet, gruvdriften var låg, om inte obetydlig. Privatiseringen har varit en reformåtgärd som starkt påverkats av landets instabilitet. Detta påverkade både den industriella sektorn, som inte övergick till privat ägande, och på så sätt utsattes för investeringar, men även den finansiella sektorn, där den största banken i Albanien inte privatiserades förrän 2003. Denna bank var utspridd över hela landet men utlåning tilläts inte till privat sektor före privatiseringen, vilket påverkat landets återhämtning. Sedan privatiseringarna efter år 2000 har även de utländska investeringarna ökat, men ett krav ställs på fortsatt förbättring av företags- och finansieringsklimatet.

Reformprogrammet bidrog till att snabbt stabilisera landets makroekonomiska situation och inflationen har hållits på en låg och gynnsam nivå, tack vare den positiva roll som BoA har spelat.

De nya skatte- och politiska reformerna, där man infört skattelättnader, samt lättnader i att registrera företag och ansöka om diverse tillstånd kommer ge ett fortsatt lyft för nyetableringar men det kommer även lyfta företag från den informella sektorn till den formella. Detta har varit ett problem som ofta lyfts fram och som hämmat konkurrensen.

Den albanska ekonomins underlägsna konkurrenskraft har även sin förklaring i författningen från 1976. Industrisektorn påverkades starkt av detta faktum och inte förrän efter 2003 har outputen inom denna sektor upplevt en snabbare tillväxt. Tydligt är att Albanien främst exporterar textilier och skor men gruvdriften och oljeproduktionen är under stark tillväxt. En sektor som Albanien har förlorat inom industrin är livsmedelsproduktionen, som före 90-talet var framträdande. Ett nästa steg för Albanien vore att förädla sina naturtillgångar och exportera förädlade produkter. Detta skulle skapa en bredare industri och generera mycket högre BNP, men samtidigt även minska arbetslösheten. Dock kräver detta en förbättring av affärsklimatet och bättre förutsättningar för inhemska och utländska företag. Förbättringarna kan ske genom att skapa en bättre konkurrens, främst genom att lyfta den informella sektorn till den formella. Viktigt att även förbättra kapitalmarknaden, bland annat genom att vidareutveckla börsen och integrera denna med de globala finansiella marknaderna. Att enbart exportera råvaror utan att de bearbetas kommer att leda till ett uttömmande av resurser och när dessa väl är uttömda kommer det att bli ett problem för albansk industri och därmed sysselsättning.

Just jordbruket har varit en viktig överlevnadskälla i Albanien och tack vare den snabba privatiseringen 1991-1992 kunde produktionen snabbt ta vid igen, men dock hade den del av jordbruket som de statliga farmarna kontrollerade fallit. Denna del, frukt och grönsaker, har haft en successiv ökning och är nu 2009 den del av jordbruket som åter är ämnad för export och som genererar störst exportintäkter inom jordbrukssektorn. Jag drar slutsatsen att jordbrukssektorn är på väg mot den inriktning som den var på före starten av transitionen men fortsatta problem existerar i de oklara äganderätterna. Klara äganderätter skulle i framtiden kunna attrahera mer storskalig produktion och då möjligheten att åter etablera livsmedelsindustrin.

I samband med transitionen övergick ekonomin från att vara fokuserad på industrin till att gå över till tjänstesektorn. Denna sektor har haft en stor tillväxt, speciellt när det gäller handeln, turismen och transporten. Dessa delar av tjänstesektorn har varit avgörande för Albanien ekonomi och kommer att i framtiden spela en ännu större roll. Samtidigt som Albanien blir än

mer utsatt för utländska investeringar och inhemsk produktion kommer att fortsätta öka, ökar även efterfrågan på tjänster. De albanska emigranterna har spelat en avgörande roll för tjänstesektorn, då de har investerat sitt kapital men även det kunnande som de ackumulerat i väst-världen. Detta kommer att ha en fortsatt inverkan på Albanien turistnäring. Albanien med ett medelhavsklimat, där man både har tillgång till milslånga stränder och höga skogsbeklädda berg, har en positiv framtid för utvecklingen av denna verksamhet.

Litteraturförteckning

A., Tschentscher. *Albanian Constitution 1991*. 04. 11 2009.

http://www.servat.unibe.ch/icl/al00000_.html (Zugriff am 10. 01 2010).

Albtelecom. *ALBtelecom*. 01. 01 2009. www.albtelecom.al (Zugriff am 10. 01 2010).

„Avokati i Popullit.“ *Albanian Constitution 1998*. 2002.

<http://www.avokatipopullit.gov.al/English/Constitution.pdf> (Zugriff am 25. November 2009).

Bank of Albania. 2009. www.bankofalbania.org (Zugriff am 25. November 2009).

Blejer, Mario I, Mauro Mecagni, Ratna Sahay mfl. *Albania: From isolation toward Reform*. Occasional Paper 98, Washington DC: IMF, 1992.

Chindea, Alin, Magdalena Majkowska-Tomkin, Heikki Mattila. *Migration in Albania: A country Profile 2008*. Working Paper, Geneva: International Organisation for Migration, 2008.

Competition Authority. 2007. <http://www.caa.gov.al/about.asp?id=2> (Zugriff am 10. 01 2010).

Council of Ministers. *National Strategy for Socio-Economic Development*. Government Strategy, Tirana: Republic of Albania- Council of Ministers, 2001.

Development, European Bank of Reconstruction and. „EBRD.“ *European Bank of Reconstruction and Development*. 10. 01 2010. <http://www.ebrd.com/country/sector/econo/stats/albania.pdf> (Zugriff am 10. 01 2010).

Development, European Bank of Reconstruction and. *Transition report 1995: Investment and enterprise development*. Transition Report, EBRD, 1995.

Development, European Bank of Reconstruction and. *Transition report 1996:Infrastructure and savings*. Transition report, EBRD, 1996.

Development, European Bank of Reconstruction and. *Transition report 1997:Enterprise performance and growth*. Transition report, EBRD, 1997.

Gros, Daniel, och Alfred Steinherr. *Economic Transition in Central and Eastern Europe: Planting the Seeds*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004, 2nd edition.

Instituti i Sigurimeve Shoqerore. 01. 01 2010.

www.iss.gov.al/index.php?option=com_content&task=view&id=12&Itemid=14 (Zugriff am 14. 12 2009).

Instituti i Statistikes. 01. 01 2003. www.instat.gov.al (Zugriff am 05. 11 2009).

„International Finance Corporation.“ *IFC Advisory Services in Infrastructure*. 06 2009.

[http://www.ifc.org/ifcext/psa.nsf/AttachmentsByTitle/PPPseries_KESH/\\$FILE/SuccessStories_KESHweb.pdf](http://www.ifc.org/ifcext/psa.nsf/AttachmentsByTitle/PPPseries_KESH/$FILE/SuccessStories_KESHweb.pdf) (Zugriff am 15. 12 2009).

Jarvis, Chris. *The rise and fall of the pyramid schemes in Albania*. Working Paper, IMF, July 1999.

Maçellari Ahmet, Alban Gjickondi, Denalda Kuzumi mfl. *Albania 2007 Trade Report*. Trade Report, Tirana: Albanian Centre for International Trade, 2007.

„Ministria e Financave.“ *Main taxes*. 2004. www.minfin.gov.al (Zugriff am 13. 12 2009).

Muço, Marta. „Economic transition in Albania: Political constraints and mentally barriers.“ Study, Tirana, June 1997.

Muço, Marta, Harry Papapanagos, och Peter Sanfey. *The determinants of official and free-market exchange rates in Albania during transition*. Working Paper, EBRD, 1998.

Muço Marta, Peter Sanfey, und Anita Taci. *Inflation, exchange rates and the role of monetary policy in Albania*. Working Paper, EBRD, 2004.

Policy, U.S Social Security Administration Office of. *Social Security Online*. 2006.

<http://www.ssa.gov/policy/docs/progdesc/ssptw/2006-2007/europe/albania.html> (Zugriff am 16. December 2009).

Roland, Gerard. *Transition and Economics: Politics, Markets and Firms*. Cambridge: MIT Press, 2000, .

Rother, Philipp C. *Inflation in Albania*. Working Paper, IMF, 2000.

U.S Social Security Administration. 2006. <http://www.ssa.gov/policy/docs/progdesc/ssptw/2006-2007/europe/albania.html> (Zugriff am 16. December 2009).

www.imf.org (2010-01-05)

www.europa.eu (2010-01-05)

<http://www.stabilitypact.org/wt2/TradeCEFTA.asp> (2010-01-05)

www.worldbank.org (2010-01-05)

www.wto.org (2010-01-05)

http://www.transparency.org/news_room/in_focus/2008/cpi2008/cpi_2008_table (2010-03-25)

DATA

- International Monetary Fund (IMF)
- European Bank of Reconstruction and Development (EBRD)
- Instituti i Statistikes (INSTAT)
- World Bank (WB)
- Albanian Centre for International Trade (ACIT)